СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга алдар кылдыр

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 171 (4399) 1959 ч. август 27, четверг | Өртээ 20 коп.

ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫН БЕДИК ШЫНАРЛЫГ ЧОРУДУП, ТАРАА БЕЛЕТКЕЛИНИҢ ПЛАНЫН ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮҮСЕДИИЛИ!

ТАРААЖЫЛАР ОРТУЗУНГА МАССА-ПОЛИТИКТИГ АЖЫЛ

Бистиң областың ажыл-ишчилери бо чылын бүгү кодээ ажыл-агый культураларының байлак дүжүдүн өстүрген. Кол тараалаң районнарның гектар санындан ортумак дүжүдү 10—16 центнер чедип турар. Ынчангаш область күрүнеге тараа садарының планын ажыр күүседир, келир чылдың тарылгазынга четчир санныг үрезиннерни белеткээр, хөй-хөй тарааларны янзы-бүрү фондуларга урар, нийтиниң чемненилгезин хандырар, тарааны мал чемингедаа хөйнү белеткээр аргалыг болуп турар.

Байлак дүжүттү кыска хуусаада, чидириг чокка ажаап алыр, күрүнеге тараа садарының талазы-биле хүлээлгени хуусаа бетинде ажыр күүседир дээш патриотчу шимчээшкин областа калбарган. Маңаа партия организацияларының талазындан улуг деткимче негеттинип турар. Ындыг төлээде, эгелекчи санал бүрүзүн деткиири, социалистиг чарышты улам калбартыры, ооң киржикчилериниң хүлээлгелерни күүседиринге дузалаары, мурнакчыларның дуржулгаларын нептередири, чоннуң нийти күш-ажылчы шимчээшкинин соруктуг киирген масса-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылдарны хову турлагларынче угландырары—партия организацияларының амгы хүннерде чугула сорулгазы.

Ындыг ажылдар дүжүт ажаап алышкыны-биле холбаштыр ховуларда калбарып эгелээн. Политиктиг болгаш эртем билиглер нептеределиниң область салбыры, СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи «Бүгү делегей байдалының дугайында», «Совет Тыва—15 чылда», «Тывада коммунистиг күш-ажылдың коллективтериниң болгаш ударниктериниң дугайында», «Тыва улустуң литературазының, уран чүүлүнүң хөгжүлдези» болгаш өске-даа темаларга лекцияларны чогааткан, районнарже агитбригадаларны үндүрген.

СЭКП райкомнары болгаш партия организациялары масса-политиктиг ажылдарны хову турлагларынче угландырган. Барыын-Хемчик районнуң тараа шөлдеринде агитаторларның, лекторларның болгаш уран чүүл бөлгүмнерниң агит-культбригадалар ажылдап турар. [illegible]н-Хемчиктиң тараажыларының ортузунда агитас-массалыг ажылдар база-ла көскүзү-биле калбарып эгелээн. Ылаңгыя «Хорум-Даг» колхозунуң Ак-Хаада хову турлаанда көскү агитация эки делгеттинген. Агитаторлар агитхуудусту үндүрүп, анаа мурнакчыларны илередип, четпестерин шүгүмчүлеп турар, көргүзүг болгаш хүндүлел самбыралары база бар. Библиотекарь Моңгуш Лиля тараажыларны чаа-чаа номнар-биле эки хандырып, хүн бүрүнүң солуннарын хову турлаанга чедирип кээп турар. Ында тараажыларның ажылдап турары-даа эки. Эрзин, Өвүр районнарда масса-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылдар база-ла багай эвес тургустунган. Мындыг чижектерни хөйү-биле санап болур.

Ынчалза-даа чер бүрүзүнде байдал ындыг эки эвес. Таңды, Улуг-Хем, Чаа-Хөл районнарының колхозтарынче болгаш совхозтарынга ажаап алышкын эгелеп турда, чоннуң ортузунга тайылбыр-массалыг ажылдар кошкак чоруттунган. Таңдыда «Тиилелге» совхозтуң партия организациязы ажаап алышкын эгелээри билек-ле тараажылар ортузунга масса-политиктиг ажылдарны күштелдирерин, социалистиг чарышты организастаарын сагынмаан-даа. Ооң түңнелинде механизаторлар ажаап алышкынны кажан доозар дээш демисежип турарын безин билбес болгулаан. Бригадаларның ажылчын-даа пландары, а оларга чорудар масса-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылдарның-даа планнары чогааттынмаан. Ажылды шак мынчаар ала-чайгаарлаашкынныг организастап канчап-даа болбас!

«Совет Россия» колхозтуң төвүнде болгаш бригадаларында лозуң, плакаттар чок, хана солун, агитхуудустар, көргүзүг самбыралары ажылдавайн турар. Партийжи-политиктиг ажылдың дыка куду деңнелдиг турары «Межегей» совхозтуң тараа шөлдеринден база көзүлген. Совхозта партия организациязы (секретары эш Иванов) хову турлагларын партийжи-политиктиг ажылдың төвү болдурбаан. Ажаап алышкынның баштайгы хүннеринде хана солуннар, агитхуудустар, көргүзүг самбыралары үнмээн. механизаторлар элээн үр үе иштинде лекция номчулгалары, беседалар дыңнавааннар, кино-даа, бот-тывынгыр уран чүүлдер концерттерин-даа көрбээннер. Ол бүгү фактылар болза хову ажылының турлагларынга партийжи-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылдарны экижидеринче СЭКП-ның Таңды райкомунуң, ооң пропаганда болгаш агитация килдизиниң талазындан чогуур кичээнгей салбайн турарының херечизи болган. Сүт-Хөл районнуң колхозтарында агитация ажылы база-ла дыка кошкак.

СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга болгаш совет Тываның 15 чыл оюнга күш-ажылчы улуг белектерлиг ужуражыр дээш күженишкинниг ажылдап эгелээнниң амгы хүннеринде ол патриотчу көдүрлүүшкүнүң бүгү талалыг деткиири болгаш башкарары партия эге организацияларының, СЭКП райкомнарының эң-не чугула хүлээлгези болуп турар.

Тараа шөлдеринге күш-ажылды эки организастаарының, техниканың бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарының, ажылдың участоктарынга кижи күштерин болгаш тырттар күштерин шын таарыштыр тургузарының, ынчангаш дүжүт ажаап алыр, күрүнеге тараа дужаар талазы-биле чеди чылдың бирги чылының пландарын чедиишкинниг күүседир дээш күженишкинниг, бедик сагылга-чурумнуг ажылдаарының айтырыглары-биле кижизидилгелиг ажылдарны шуут холбаштырып чорудар херек. Ажаап алышкын ажылдарынга дузалажыр кылдыр хоорайлардан болгаш суурлардан кедээже хөй-хөй кижилерни чоруткулаан. Колхозтарның болгаш совхозтарның партия организациялары оларның база кадаа интеллигенцияның аразында белеткелдиг кижилерни пропаганда болгаш агитация ажылын экижидеринге киириштирери чугула.

Областың партия, совет, ажыл-агый организациялары колхозчуларның, совхозтар ажылчыннарының, кедээниң бүгү ажыл-ишчилериниң ортузунга социалистиг чарышты калбартпышаан, кижизидилгелиг ажылдарны улам күштелдирип тургаш, күрүнеге тараа садар хүлээлгезин октябрьга чедир күүседип, ооң-биле совет Тываның 15 чыл оюнга, Улуг Октябрьның байырлалынга болгаш СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга төлептиг белектерлиг ужуражып шыдаар!

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозта күскү хову ажылдары кидин түлүк чоруп турар. Ховуларда комбайннар моторларының дааш-шимээни үзүк чок. Комбайнер М. Дүндериктиң агрегады ажыл нормазын 150—200 хуу күүседип турар.

Чурукта: М. Дүндериктиң комбайн агрегады чиңге тарааны аңгылап ажаар арга-биле ажаап турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

„Межегей“ совхоз бүгү аргаларны ажыглавайн турар

Таңды районнуң ажылчы чоннары бир миллион чеди чүс муң пуд тарааны күрүнеге садарын шиитпирлээш, үнелиг инициативаны илереткишаан, бедик хүлээлгелерни алган.

Хүлээлгелер бедик. Оларны күүседир төлээде, бүгү курлавырларны хөделдирери, тарааның чидириглерин узуткаары. ажаап алышкын техниказын, автомобиль транспортун четче ажыглаары негеттинер.

Ам районнуң ховуларында тараа кезилдези чер болганда калбарган. Чаа дүжүттүң тараалары тараа хүлээп алыр пунктуларже үзүктел чок шуужуп кирип турар. «Межегей» совхозту дүжүт ажаап алышкынының талазы-биле районда мурнакчы ажыл-агый деп санап турар. Ол шын. Ында кызыл-тас кезилдезин доозупкан бригадалар безин бар. Чижээ, Георгий Дударев баштап турар № 2 бригада. Совхоз бүдүн чартык муң пуд эки шынарлыг тарааны күрүне шыгжавырынче урган. Үшкү бригада тараа культураларын багай эвес кестирип турар.

Ындыг болза-даа совхоз бодунда бар бүгү аргаларны дүжүт ажаап алышкынынга ыракта четпес ажыглап турар.

ТЕХНИКА АНАА ТУРАР

Сталин аттыг колхозтуң ховулары-биле кожа бир оорга ажылдыр совхозтуң бирги бүдүрүлге бригадазы ажылдап турар. Ында күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкак, техника янзы-бүрү чылдагааннар-биле анаа турар, бөдүүн чуртталга болгаш культура-амыдырал байдалы кижилерниң ажылдаарынга таарыштыр тургустунмаан..

Боду чоруур комбайннар бригаданың турлаанга бо-ла четкилеп келгилээн тургулаар. Комбайннардан шанче тараа сөөртүр машиналарны шуптузун Бай-Хаактың тараа хүлээп алыр пунктузунче чорудуп турарындан комбайннар бункер долу бээрге-ле шаңга келир ужурга таваржып турар. И. Конышев, И. Железкин оларның комбайннары тараа шөлүнден шаңга келгеш тараа дүжүрүп турганын бис көрдүвүс.

Үш автомобиль база турган. Оларның ийизи хову турлаанда, а үшкүзү турлагдан 50—60 метр хире чораш, үрелгеш туруп алган турган. Ындыг машиналарны кедээ ажыл-агый транспортунуң автобаазазы (начальниги эш Громов) совхозче чоруткан болду.

Техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаары бригадирниң мергежилдиг хөделиринден кол хамааржыр. Ындыг болза-даа бригадир эш Вышерде ындыг мергежил чок дээрзи каракка илдең. Машиналарны саат чокка ажылдадыр, комбайннардан тарааны дүрген сөөртүр талазы-биле эш Вышер чолаачылардан шыңгыы негелде салбайн турар.

ТАРААНЫҢ ЧИДИРИИ УЛУГ

Таңдының хову оруктарын дургаар төгүлген тараалар-ла хөй. Ол бир дугаарында орук багайындаа болуп турар болбайн-аан, ындыг болза-даа хөй нуруузунда чамдык чолаачыларның харысалга чок чоруундан хамааржыр. Ооң түңнелинде тараалар машина хааржаандан орук дургаар төктүп турар. Орукта төгүлген тараа чыгган бичии оолдарны көөрге катырынчыг. Олар ширбиил тудуп алгаш, хүнде 16—30 килограмм чедир тарааны чыып ап турар.

Тараа чүгле сөөртүлге үезинде чидиригге таваржып турар эвес, харын кезилде үезинде база чидиригге таваржып турар. Чижээ, совхозтуң дөрткү бүдүрүлге бригадазының кескен шөлүнүң метр бүрүзүнден 100—110 чедир тараа баштарын чыып ап турган. Ынчангаш гектар бүрүзүнден 1,5—2 центнер тараа черге төктүп турар.

Совхозтуң удуртукчулары — директор эш Пащенко, агроном эш Лысак, ол ышкаш салбырлар эргелекчилери күрүнеге удур ындыг четпестер-биле эптежип турар чорук канчап-даа таарышпас.

КИЖИЛЕР ДУГАЙЫНДА САГЫШ САЛЫЫШКЫН КОШКАК

Таңдычылар бедик хүлээлгелерни алганнар. Ындыг болза-даа ол хүлээлгелерни күүседир дээш ажыл ыракта четпес чоруттунуп турар. Хову турлагларында плакаттар, лозуңнар кончуг эвээш. Кижилер-биле ажыл дендии багай чоруттунуп турар.

Комбайнерлерниң чарыжы организастаттынмаан. Олар онза күженишкин чок ажылдап турар. Ажаап алышкынның мурнакчы аргаларын нептередир талазы-биле кым-даа ажылдавайн турар.

Совхозтуң директору эш Пащенко кижилер-биле ажыл организастаарындан чүзүн-баазын чылдагаан-биле ойталап турар. Ол болза партия организациязының секретарының херээ деп эш Пащенко медеглеп турар. Масса-политиктиг ажыл кайда-даа чоруттунмайн турар. Районнуң удуртукчулары хову турлагларынга келгенде чүгле ажыл-агый айтырыглары-биле кызыгаарлаттынары-биле өйлешкеш, лекция, беседаларны ховар чорудуп турар. Партия райкомунуң секретары эш Верзилин бирги болгаш өске-даа бригадаларга чораш, ажылчыннарны чыып, оларның-биле беседа безин кылбаан. Ол ышкаш партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң өске-даа төлээлекчилери хову турлагларынга чораш ыреңгей хайгааракчылар болуп турар.

Кижилерге эргежок чугула культура-амыдырал байдалдарын тургузары, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылдың чугула чүүлдериниң бирээзи. Бо талазы-биле совхозта кичээнгей салдынмайн турар. Хову турлагларында кижилерниң, ылангыя хоорайдан барганнарның дыштаныр чери чок, чолаачылар машиналарының кабиналарында хонуп турар.

Нийтиниң чемненилгези база багай организастаттынган. Аъш-чемниң блюдазы эвээш, шынары багай, оларның өртээ аажок улуг. Бир килограмм сметананы 16 рубльге садып турар. Продуктуларны хову турлагларынче үзүктелиишкин-биле чедирип турар. Дөрткү бригадада ажылдап турар кижилер август 21-де дүштеки чемни чүгле кежээкиниң 8 шакта чиген. Агрегаттарда ажылдап турар механизаторларның чиир чемин чедирери организастаттынмаан. Ынчангаш олар хову турлаандан барып чемненип, хөй шаг-үени чидирип турар.

Совхозтуң бүгү ажылчыннары, механизаторлары алган хүлээлгелерни алдарлыы-биле күүседир дээш олардан хамааржыр бүгү чүүлдерни кылыр деп бүрүн шиитпирлиг. Совхозтуң удуртукчуларының хүлээлгези болза, четпестерни узуткаары, кижилерниң болгаш механизмнерниң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга бүгү байдалды тургузары болур.

П. БЛИНОВ.

Байлак дүжүт

ТУРАН. Бии-Хем районнуң «Искра» кедээ ажыл-агый артелинде механизаторлар СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга болгаш совет Тываның 15 чыл оюнга, Октябрь революциязының байырлалынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш тараа ажаап алышкынында социалистиг чарышты калбартканнар.

«С—6» комбайнның башкарыкчызы Петр Солдатов чарыштың мурнакчызы болуп, аңгылап ажаар арга-биле хүнде 12 гектар чериниң тараазын кестирер норманы ийи-үш катап ажыр күүседип турар.

Колхозчу механизаторлар баштайгы хүннерде 1000 ажыг гектар байлак дүжүттүг тарааны кестирген. Ам тавычаларны бөлдүрүп бастырары эгелээн. Арбайның гектар санындан ортумак дүжүдү 30 центнер чедип турар.

„Совет Тываның 5 чылы“ колхозта

Барыын Хемчик районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң тараажылары тараа ажаап алышкынынче августуң 20-ден эгелеп кирген. № 1 хову бригадазы Алаак деп черде арбайны кестирип эгелээн. Комбайнерлер Даңзы, Үржүт-оол олар баштайгы хүннерде 50 гектар чериниң тараазын кестирген.

Кара-Дөңде болгаш Кудугуйда 150 ажыг кызыл-тасты комбайнер О. Борбак-оол кестирип эгелээш, баштайгы хүнде 30 гектарның тараазын кестирген.

Колхозтуң № 2 бригадазының комбайнерлери Агаржаа, Бөлгүм-оол олар «С-6» комбайн-биле Тей-Арты деп черде 45 гектар арбайны кестиргеннер.

Колхозчулар ажаап алдынган тарааны кургадып, күрүнеге дужаарын белеткеп турарлар.

Көк-Чыраадан медээ

КӨК-ЧЫРАА. **(Телефон-биле).** Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң тараа шөлдеринде 7 янзы-бүрү комбайннар ажаап алышкында ажылдап турар.

Август 26-га чедир 394 гектар, ооң иштинде лафеттиг жаткалар-биле 207 гектар тараа кестинген. Баштайгы тарааның гектар санындан ортумак дүжүдү 6 центнер болуп турар.

Колхоз бо чылын 300 тонна тарааны күрүнеге дужаар планныг, ам 127 тоннаны күрүне шыгжавырынга киирген. Күрүнеге тараа дужаарының планын колхоз чоокку хүннерде ажыр күүседир болгаш ооң ыңай пландан ажыр дужаап эгелээр.

Техника белен эвес

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң Ак-Хем ховузунда эш Аспан-оол бригадирлээн хову ажылының бригадазы август 23-ке чедир дүжүт ажаап алышкынын эгелевээн турган. Тараа бышпаан бе дээрге, ында шуут кезип болур кылдыр бышкан 150 гектар хире кызыл-тас бар.

Озалдаашкынның кол чылдагааны чүдел дизе, бригаданың дүжүт ажаап алышкынынга багай белеткенгенинде, ылангыя техниканың белен эвес болганында. Август 18-те бригаданың турлаанга чаңгыс комбайн, ооң дараазында хүннерде ийи комбайн, бир лафеттиг жатка келген. Оларның-биле ажаап алышкынга кириптер дээрге, бир комбайнның шатуну сынык, база бирээзиниң сылдызы үрелик, үшкү комбайнның сөөртүр трактору чок, лафеттиг жатканың полотнозу чок болган. Бүгү келген техника мындыг четпестерлиг болганындан хову турлаанда механизаторлар болгаш колхозчулар каш хонуктарда анаа туруп келгеннер.

— МТС-ти септелге-техника станциязы кылдыр эде организастап турда, ооң директору эш Стихарев септеттинмээн азы четпес тудуулуг комбайннарны колхозтарга садыпкаш, ам дүжүт ажаап алышкынының үезинде шөлээлеп чоруй барган, кончуг кажар кижи-дир—деп, СЭКП райкомунуң секретары эш Бегзи, ол бригадада байдалды көрүп тура, кайгап чугаалаан.

Эш Стихаревтиң ынчаар кажарлапканы шын-на ыйнаан, харын. Ынчалза-даа техниканы садып алырда, ооң эргизин, чаазын, четпес тудуузун, үрелиин, үрелик эвезин чүге көрүп албааны билдинмес. Оон аңгыда бүгү техниканы дүжүт ажаап алышкынынга канчаар белеткээнин хынап турган комиссия чүге көрбээнил? Адактың сөөлүнде комбайннарны, жаткаларны оларга ажылдаар механизаторлар чүге баш удур хынап көрбээннерил? Бодавыже, механизаторларга техниканы баш удур быжыглаваанындан олар ам кээп хынап көрбээн комбайнынга, жатказынга таваржып, хыйланып турары ол-дур.

Бажында чеми тоглап дүжеринге чедир бышкан болгаш аразында сөөлзүредир үнген шал-көк сыптарлыг, чашпаннарлыг кызыл-тасты аңгылап ажаар бе азы шуут ажаап алыр бе деп айтырыг сөөлгү хүннерге чедир үзе шиитпирлеттинмейн, маргылдаалыг турган.

Бригаданың турлаанда тараа чадып кургадыр шаңның довураан эжери, ону долгандыр кажаалаары баш удур кылдынмайн, бо хүннерде арай деп бүткен. Бригаданың кежигүннери дүжүт ажаап алышкынының ажылчын планы-биле таныш болур хамаан чок, харын ооң бар, чогун-даа билбестер.

Колхозтуң элээн ырак дээн Ак-Хем бригадазынче артельдиң баштаар чери, ооң даргазы эш Чамбал-оол чогуур кичээнгей салбааның бо байдалдар тодаргай херечилеп турар.

Бир эвес бо байдалды дарый эдер хемчеглер албас болза, ажаап алышкын хожудап, дүжүтке улуг чидириг таваржыры чайлаш чок болур.

Л. МОНГУШ.

Механизаторларның бедиткен хүлээлгелери

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң механизаторлары Чыргакының солагай талазында Улуг-Ховунуң чаагай дүжүдүн кезип кирериниң мурнунда боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Область Советиниң депутаты, сураглыг комбайнер эш Дыртык-оол бо чылдың дүжүт ажаап алышкынының сезонунда 850 гадан эвээш эвес тарааны кезер мен деп бедиткен хүлээлгени бодунга алгаш, өске эштерин чарышка кыйгырган. Ооң эгелекчи чоруун өске механизаторлар деткип, кижи бүрүзү-ле 600—700 гадан хөй тарааны 15 ажыл хүнүнде кезер болгаш ажыл нормазын хүн бүрү 1,5 катаптан куду эвес күүседир хүлээлгени алганнар.

Механизаторлар баштайгы хүнде 176 га тарааны аңгылап ажаар арга-биле кескеннер. Ол хүн эш Дыртык-оол нормазын өске эштеринден ажыр күүсеткен. Механизаторлар ажылдың шынарын бедидеринче улуг кичээнгейни база салганнар. Баштайгы хүнде тракторист эш Майнааның кескен чери чидириглиг болганын илереткеш, моон соңгаар кижи бүрүзү ындыг чорукту кылбазын хүлээнгеннер. Ам ажаап алышкынның фронтузу улам калбарып турар.

С. КОМБУ.

Эртемденнерниң Пагуош конференциязынга

Эргим өңнүктер,

биологтуг болгаш химиктиг чепсектиң кижи төрелгетенге кыжанышкын болуп турарының дугайында айтырыгны чугаалажыры-биле чыылдырган эртемденнер конференциязының киржикчилеринге Совет чазактың өмүнээзинден болгаш бодумнуң хуумдан байыр чедирерин күзээн ийик мен. Бо чепсекти ажыглаары атомнуг болгаш водородтуг чепсекти ажыглаанындан тудак чок коргунчуг уржуктарлыг болурун чөптүү-биле айтып турар эртемденнерниң сагышсыралынга каттыжып турар бис. Химиктиг болгаш бактериологтуг чепсекти улустарның бүрүу шапканы база дайын сорулгаларынга ону ажыглаарын делегей дугуржулгазы-биле — 1925 чылдың Женева протоколу-биле хоругдааны таварылга эвес.

Массалыг узуткаашкынның чепсээниң бүгү хевирлерин, ооң иштинде ядролуг-даа, химиктиг болгаш биологтуг-даа чепсекти хоругдаарының шиитпирлиг талалакчызы Совет Эвилели болуп турары билдингир болгай. Оларны ажыглаары кижизиг чаагай чоруктуң принциптеринге, делегей эргезиниң норма-чижектеринге болгаш улустарның нүүрүнге удурланышкак болур кылдыр санап турар бис.

Ядролуг, химиктиг, биологтуг болгаш массалыг узуткаашкынның чепсээниң өске-даа хевирлерин ажыглап тургаш, дайынны белеткээринге удур демиселдиң херээнге ат-сураглыг эртемденнер болганыңарда төлептиг салыышкынны ол херекке киирип болур силер.

Конференцияның киржикчилери чаагай ажыл-чорудулгазынга чедиишкиннерлиг болурун изиг-биле күзедим.

Н. ХРУЩЕВ.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы.
1959 чылдың август 24.

ФОТО БУРУУДАДЫП ТУР

— Сушилка тургузар сериниң кырын дуглап, адаан цементилеп доозары бергедеди-ле. Дүжүт ажаап алышкыны-биле кады доостуру чадап чок эвеспе бо..

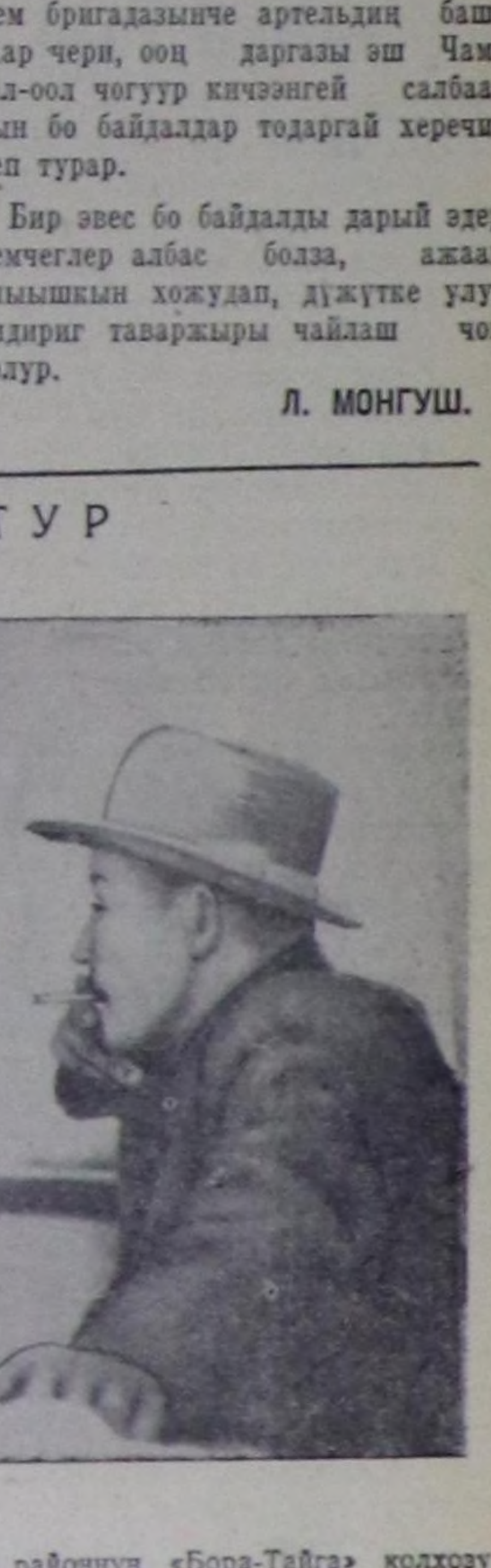

Чурукта: Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунуң даргазы эш Лопсаңның бодап олурары.

Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде культура-массалыг ажылдар

Дүжүт ажаап алыышкыны болза чеди чылдың баштайгы чылы — 1959 чылда план күүселдези дээш демиселдиң база бир чугула чадазы болур. Районнуң колхозтарының болгаш «Барлык» совхозтуң шөлдеринде чаагай дүжүттүң тараалары быжып эгелээн. Ынчалзажок шөлде чеже-даа чаагай дүжүттүң тараалары бар турда, ону чөгүүр үезинде ажаап-ап шыдавайн, соокка доңуруп, долута таварыштырып азы харга бастырып каар болза әлбекшилдиг дүжүт болдунмас. Озалдыышпас ажылдап турганывыстың түңнелинде эрткен чылдарда элээн хөй тараалар ажаттынмайн, харга бастырганын колхозтарның удуртукчулары билир.

Ам сорулга болза чаңгыс-даа баш тараа черге кагбайн ажаап, шаңнарга арыглап, ажаап турар үеде база автомашиналарга сөөртүп турган пуд тараа бүрүзүн эң-не камналгалыг, ону чидириг чокка ажаап алыры болур.

Районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери, механизаторлары дүжүт ажаап алыышкынынче август 18-20 хүннеринден эгелеп массалыы-биле кирген. Бо чылгы дүжүт ажаап алыышкыны эрткен чылдыындан элээн ылгалдыг. Чүге дээрге тараа культураларының шөлү эрткен чылда турганындан барыкла ийи катап калбарган. Оон аңгыда эрткен чылын часкы тарылганы агротехниктиг хуусаа ёзугаар чорутпаан база күзүн үргүлчү чаъс, бораң болуп турганы-биле тарааның быжыды өрайтап, чиглээн. Мооң чылдагааны-биле ажаап алыышкынының нийти хуусаазы узаан. Бо чылын ындыг эвес.

Часкы тарылганы колдуунда 6—7 хонуктарда агротехниктиг хуусаа ёзугаар эрттирген. Тараа культуралары калбаа-биле бир дески быжып эгелээн. Ону эң-не кыска хуусаа иштинде ажаап алыры бистерден негеттинип турар. Районнуң колхозтары бо чылын МТС-тен көдээ ажыл-агыйның бүгү-ле техниказын садыг ап, ону бир-ле дутаар ээлеп, башкарып эгелээн. Мурнундаагызы ышкаш бичии-ле үрелиишкин болурга МТС-ке чарбыттынып олурар чүве ам соксаан. Техниканы ам колхозтар боттары ээлээр болгаш харыылаар апарган.

Бо бүгү чүүлдер районнуң партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары, ылаңгыя колхозтарның удуртукчулары ажыл-агыйны эки удуртуп билирин могаг-шылаг чокка бедидерин шыңгыы негеп турар. Чамдык механизаторларның билии кошкак, дуржулга чогунуң ужурунда тракторлар үрелиишкинге таваржып, 2—3 хүннер дургузунда анаа турар чорук кайы-даа колхозтарда бар.

Партияның кыйгырыын ёзугаар хоорайлардан дыка хөй кадрлар колхозтарның удуртур ажылдарынче, төп областардан муң-муң механизаторлар Казахстанның, Сибирьның кур болгаш куруккан черлеринче чоруп турар.

Бо айтырыгны бистиң районда чамдык эштер амгы үеге чедир-ле үнелеп көрбейн турар. Чижээ, мооң мурнунда МТС-тиң хоочун механизаторлары коммунист эштер Айыр-Санаа, Астафьев оларны колхозтарга барып механиктеп ажылдаңар деп санал кииреге чөптүг эвес чылдагааннар чугаалап, шуут ынавайн турарлар.

Ажыл-агыйның кандыг-даа адырларының мурнунга салдынган сорулгаларны, ылаңгыя дүжүт ажаап алыышкыны—үе хуусаалыг улуг кампания ажылды чедиишкинниг шиитпирлээриниң херээнге партия организацияларының хүн бүрү удуртулгазы-биле организастап чорудуп турар культура-массалыг ажылдар улуг рольду ойнаар.

Сөөлгү үеде СЭКП-ниң район комитеди, партия эге организациялары, көдээ Советтер культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын экижидеринче угланган элээш эвес хемчеглерни боттандырып чоруткан. Ооң түңнелинде көдээге культура-массалыг ажылдарның төвү—клубтар, библиотекалар, доктаамал ажылдаар кино көргүзер черлер-биле колхозчу болгаш ажылчын суурлар хандыртынган.

Клубтар чанында организастап тургускан бот-тывынгыр уран чүүлдер бөлгүмнериниң киржикчилериниң күжү-биле часкы, күскү кампания ажылдарының, чайын мал чеминиң белеткелиниң үезинде агиткультбригадаларны хову турлагаларынга ажылдадып турган. Эрткен чылын көрүлдеге бистиң район багай эвес черге кирген. Бо чылын областың уран чүүлдер көрүлдезинге бистиң районувус бирги черни ээлеп, шаңнал алганы база таварылга эвес. Бо фактылар болза бот-тывынгыр уран чүүлдерге мергежилдиг аныяктар районда барын, культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылынга партия, совет, хөй-нийти организацияларының талазындан хүн бүрү кичээнгей салып турарын херечилеп турар.

Бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң идепкейлиг киржикчилери Эрги-Барлыкта көдээ клуб эргелекчизи эш Салчак Дойлу, «Большевик» колхозтуң саанчызы эш Матпадак, хову бригадазының повары эш Каракат, Аксы-Барлыкта чечен номчукчу эш Кужугет, «Кызыл тараачын» колхозта тудугжу эш Эртине Очур, комсомол райкомунуң ажылдакчызы эш Нелюбова, харылзаа конторазының ажылдакчызы эш Лямкина, районуң ажылчыны эш Салчак Мита, көдээ ажыл-агый инспекциязының кол агрономузу баянист эш Ензак ышкаш аныяктар хөй.

Районнуң культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчыларының август 16-да болуп эрткен чөвүлел хуралының киржикчилери ажаап алыышкын үезинде чорудар культура-массалыг ажылдарның дугайын чугаалажып дугуржканнар. План ёзугаар Кызыл-Мажалыктың Культура бажыңының, Эрги-Барлык, Аксы-Барлык, Аянгаты, Дөң-Терезин көдээ клубтарның чанынга организастап тургузар агиткультбригадалары колхозтарның болгаш совхозтуң шөлдеринде ажылдап турар ажыл-ишчилерни концерттер, массалыг оюннар, политиктиг агитация-биле хандырар. Ооң-биле чергелештир хову турлагларынга көжер библиотекаларны библиотекалар эргелекчилери харылаар. Хову турлагларында ажылдап турар кижилерге кино көргүзерин неделя иштинде ийиден эвээш эвес чорудар.

Агиткультбригадалар чүгле концерттер көргүзери-биле кызыгаарлаттынмас. Партия организациялары агиткультбригадаларга бир-бир шыырак билиглиг пропагандистерни быжыглаан. Олар хову турлагларынга баргаш лекция, беседа чорудары-биле кады «Крокодил», «агитхуудус» хана парлалгаларын организастап турар. Орта районда, колхозта, совхозта дүжүт ажаап алыышкынының чорууп турарының байдалын, мурнакчыларның дуржулгаларын дүрген нептередип пропагандалаар.

Төп областарда мурнакчы колхозтарның санап каанындан ап көөрге бир дөрбелчин метр черге ийи баш тараа кааптар болза, гадан бир пуд тарааны чидиргени ол-дур. Бир эвес тараа сөөрткен машинаның кузовундан поган метр черге 15 санныг тараа төктүр болза, а ону 45 километр черге сөөртүрге 50 килограмма тарааны чидирер.

Бистиң байдалывыс-биле алырга тарааның чидирин чүгле саны-биле эвес, харын килограмм, тонна-биле санаар чидириглер бар турганын эрткен чылдарның практиказы көргүскен. Оон аңгыда тарааны малга бастырып, чиртир таварылгалар база бар. Ол бүгү чүүлдер-биле демисел бистиң районда дыка кошкак.

Күскү дүжүт ажаап алыышкынының үезинде хову турлагларынга культура-массалыг ажылдарны эки чоруткан деп үнелээрде, чеже концерттер, лекциялар, беседалар кылганының санындан эвес, а дүжүттү кыска хуусаа иштинде чидириг чокка ажаап алганындан, күрүнеге тараа дужаар планны хуусаа бетинде ажыр күүсеткениңден, келир чылга четчир санныг үрезинни уруп алганындан үнелеп көөр. Бо болза партийжи-политмассалыг ажылды амыдырал-биле, ажыл-агыйның планныг даалгаларының күүселдези-биле холбаштырар деп чүве ол-дур.

Т. ТАЛГАНЧИК,
СЭКП райкомунуң секретары.

Мал чемнерин белеткээр планны колхоз, совхоз бүрүзү күүседир ужурлуг

★ ★ ★

Мал чемнериниң белеткелиниң темпизин кудулатпас

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң хөй фермазының бүгү хойжулары РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун областа тывысканы-биле холбаштыр областың мал ажылының мурнакчыларының чөвүлел хуралының кыйгырыын тус-тус бөлүктер аайы-биле 7 кезек черге таныжкаш, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын улам көвүдедир дээш бедиткен чаа хүлээлгелерни алганнар.

Колхозчу хойжулар боттарының күжү-биле 120 тонна сигенни август айда белеткеп алыр. Оон соңгаар дүжүт ажаап алыышкынын организастыг чорударынга киржир деп шиитпирлээн. Хойжулар ам 92 тонна сигенни кескеш, 19 сарааттар кылдыр тургускан. Хойжулардан Бокаатай 16 тонна, Дастай-оол 10 тонна сигенни боттары белеткээн, мал чемнериниң белеткелинге идепкейлиг киржип турар. Ак-Хем девискээринде алды кодан хойжулардан тургустунган сиген кезер звено 40 ажыг тонна сигенни белеткээн.

О. ӨКТЕК-ООЛ.

* * *

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң ийиги хову бригадазының кежигүннери (бригадири эш О. Өктек-оол) нийтиниң малынга хөй санныг, эки шынарлыг сигенни өй-шаанда белеткээр дээш организастыг ажылдап турар.

Бригада 165 тонна сигенни кезип, сарааттаан, 2750 центнер силосту салган. Машинист Ыштыы-Хол кадыырлыг сигенчилер Тевек-оол, Социал, Чыынай олар ажыл нормазын хүн бүрүде 150—175 хуу күүседип турар.

Колхозтуң Монгуш Бызытпаа бригадирлээн № 2 хову бригадазы сиген кезилдезин организас чок чорудуп турар. Сигенниң кезилдези биле бөдүрүлгениң аразын узамдыктырып турар. Сигенни шынар чок бөлүп, дырбааштарны багай ажыглап турарындан бүгү сигенниң барык 20—25 хуузу черде чыдып калып турар.

Х. МОНГУШ.

* * *

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң Шуурмакта ийи сүт-бараан фермаларының малчыннары сиген белеткелин чедиишкинниг чорудуп турар.

Соруглугда болгаш Баян-Колда 900 центнер сиген кестинген, олардан 24 сарааттар тургустунган. Сиген белеткээр ажылга фермаларның саанчылары болгаш кадарчылары идепкейлиг киржип турар. Оларның иштинден Баа-Хөө, Шыжаа. Сундуй, Чайбар-оол, Начын-Хөө болгаш өскелер-даа сиген белеткелинде мурнакчы ажылдап, кызымаккай чорууң көргүзүп турар.

М. МОНГАЛ.

Кызыл туктуг бригада

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң Аспан-оолга удурткан № 2 хову бригадазының ажыл-ишчилери мал чеми белеткээриниң талазы-биле бригадалар аразынга социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп, 600 тонна сиген белеткээр турган, 570 тонназы кезип, сарааттаан. Ынчангаш бригаданың ажыл-ишчилери бригадалар аразынга шилчиир Кызыл тукчугашты чаалап алган. Мал чеминиң белеткелин дүрген доозар дээш бригаданың кежигүннери социалистиг чарышты улам-на калбарткан.

Инек фермазында Көмбужап, Сагаан олар боттарының күжү-биле 14—16 тонна сигенни кезип, сарааттаннар.

К. ДЕМБИРЕЛ.

Мурнакчы звено

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозу келир кышка уткуштур 1400 тонна сиген, 100 тонна силос белеткээр планныг. Колхозтуң сүт-бараан фермазының эргелекчизи И. Бүдүчүнге удурткан звено малга быжыг чем суурну тургузарының херээнге эрестиг киржип, колхозтуң нийти планының 60 хуузун күүсеткен.

Звенода ажылдың организастыг байдалы кончуг эки. Аът машиналары-биле сиген бестирикчилери Х. Норбужап, Х. Дамдын-оол олар хүн нормазын ажыр күүседип, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

Д. МИЖИТ.

Бай-Тайга районда

«Найырал» колхозтуң хову ажылдакчылары эрткен чазын 103 га черге кукуруза тарааш, ону ажаап, өстүрери-биле Күдер-оол биле Алдын-оолга удуртурган комсомолчу-аныяктар звенозун тургускан. Звенонуң кызымаккай күш-ажылының түңнелинде бо культура чаагай өзүп үнген. Ылаңгыя чамдык дески кылын довурактыг черлерни 2,5—3 метр хемчээлдиг узап өскен.

Звено чоокта чаа кукуруза ажаар тускай комбайн-биле ооң баштайгы 35 газын кестирип, Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында 2 чартык башнда 640 тонна силосту салган.

Х. Самданчап.

* * *

Сталин аттыг колхозтуң № 1, 2 шээр мал фермазындан 12 кодан, шупту 3600 баш мал чай эгезинде чүм өъттүг, сериин тайгаже чайлаглап үнген. Тайгаже үнериниң мурнунда кодан бүрүзүнүң хойларының дириг деңзизи ортумаа-биле 30—35 кг турган болза амгы үеде 45—50 кг чедир семиртилгени чедип алган.

Күрүнеге садары-биле үскен 2900 баш ирт, сергени Биче-Шуй аксында семиртип кадарып турар. Оларның бирээзи-ле 50-ден өрү кг семиртилгени чедип ап, азы шуптузунуң нийти дириг деңзизи ортумаа-биле 4450 тонна чедип турар.

И. Доржу.

* * *

«Мурнакчы» колхозтуң аныяк хойжузу О. Ак-оол бо чылын 358 хоюндан 359 хураганны менди камгалап ап, Шуй-Бажының сериин тайгазынга одарладып чайлаан. Чайын хураган бүрүзүнден 620 грамм дүктү кыргып, эки көргүзүгнү чедип алган.

Кышка удур малга чем сууруп тургузарынга киржип, 10 тонна сигенни белеткеп кылган. Хойжу совет Тываның 15 чыл оюнга чедир 5 тонна сигенни немей белеткевишаан, кыштаан септеп алырын хүлээнген.

Д. Дастан.

Новгород. Тиилелге шөлү.
Фото К. Богдановтуу. СЭТА-ның фотохроникаазы.

Төлебилелди хүлээп ап турар

Арага-хымысты бажыңга кылыр чорукка удур демиселдиң хемчеглериниң дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыының төлевилелин «Элегес» совхозтуң Оңгачада малчыннары чугаалашкан.

Кадарчы К. Шожаң-оол хуралга сөс алган.

— Сүттен араганы кылып чораан мен. Бөгүнден эгелээш, ол чорууму соксадырын шиитпирлеп алдым. Сүттү сметан, саржаг, творог кылдыр болбазырадырга ооң ажыы улуг, хаван, дагаа азыраарынга ол база херглеттинер. Доскаар, шурууунуму узуткаар мен. Эргиниң ол бак артыышкынындан чайлаарынче ону кылып турар өске-даа малчыннарны кыйгырдым—деп, ол чугаалаан.

Ол саналды хойжулар О. Седип-оол, Д. Бумба, Д. Демир-оол, Б. Билчиир-оол болгаш өскелер-даа бир үн-биле деткээннер. Чарлыктың төлевилелин илии-биле чүүлдүгзүнүп деткивишаан, бажыңга арага-хымыс кылыр чорукту соксадыр дугайында шиитпирни хурал хүлээп алган.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

Оларның дузазы

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң 20 гектар кукуруза, 15 гектар картофель шөлдеринге ында чеди чыл школазының 5—6—7 класстарының өөреникчилери 20 кижи тускай хүлээлгени алгаш ажылдап чайлаганнар. Оларның кызымаккай күш-ажылының түңнелинде ол культураларның кайызы-даа чаагай үнген. Ылаңгыя кукурузаны чай дургузунда дөрт катап суггарганындан колхозтуң өске шөлдерде тарыттылаан кукурузаларындан артык чаагай үнген.

Чаагай дүжүттүң өстүрүкчүлеринден Д. Чечекмаа, Д. Нина 60—60, О. Долгар, М. Уйнук олар 58—58 күш-хүннерни тус бүрү ажылдап, көдээ ажыл-агыйның бо адырынга практиктиг мергежилдерни чедип алганнар.

К. СЕРИҢ.

Тудугларның шынары эки

Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң бызанчылар бригадазы бо чылдың баштайгы чартынында эки көргүзүглерлиг ажылдап, чыл планында көрдүнген тудугларның хөй кезиин кылып дооскан.

Бызанчылар чыл эгезинден бээр нийтизи-биле 26 аал иштиг чурттаар 8 улуг бараактарны туткан. Оларны штукатуралап чугайлаан, соңга, шала, эжиктерин дозулааш, ажыглалда бүрүн кирген. Оон аңгыда уруглар яслизиниң, электростанцияның, чазаныр мастерскаяның болгаш оон-даа өске үүрмек тудугаар база кылдынган. 200 баш инек кирер кажааны даш-биле тудуп дооскан. Үстүнде айыттынган тудугларны хүлээп алган комиссия оларның шынарын эки деп демдеглээн.

Бызанчылар ам улуг клуб тудуунда ажылдап турар.

Т. ТАЖЫ-САМБУ.

Бедик мергежил

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң кежигүнү Баады-Делгер колхоз тургустунганындан бээр ооң улам бүрүнгаар хөгжүлдези дээш могаг чок ажылдап келген. Ол сөөлгү чеди чылдарда улаштыр дарганнап турар. Ылаңгыя көдээ ажыл-агыйның кампаниялыг ажылдары-биле деңге дарганның уран холдарының туттунгуру улам күштелип, кампания бүрүзүнге бараалгадыр ажылының бүгү угланыышкынын таарыштырып алган болур.

Эрткен айларда колхозтуң чаа туткан 20 ажыг чурттаарга бажыңнарының болгаш албан бүдүрүлге черлериниң бажыңнарының эжиктериниң болгаш кладовкаларының шуңчуктерин кылганындан тудугнуң темпизи дыка дүргедээн. Ол чүгле хүн бүрүнүң чугула херегзелиниң чүүлдери-биле кызыгаарлаттынмайн бодунуң онза чугула кылыр чүвелерин баш удур белеткеп ап турар. Чижээ, кышка удур 50 даганы соп белеткээн.

Ө. ООРЖАК.

Хоорай биле көдээниң аразында боттуг ылгалды ажып эртер дугайында

Коммунизм тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээринге хоорай биле көдээниң аразында боттуг ылгалды ажып эртери эң чугула ужур-дузалыг болуп турар. Ол айтырыг болза коммунизм тургузуушкунунуң дугайында марксчы-ленинчи өөредигниң чарылбас кезии болур. Ук айтырыг «1959—1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң контроль чурагайларының дугайында» Н. С. Хрущевтуң илеткелинге болгаш СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлеринде улам ынай ажылдап кылдынган болгаш ханы чырыттынган.

1.

Хоорай биле көдээниң аразында удурланыышкак чорук болза бүдүрүлгениң чепсек-херекселинде хуу өнчүге болгаш кижини кижи мөлчүүр чорукка үндезилеттинген аңгылыг нийтилелде чайлаш чок болгаш дүрүм ёзугаар болуушкун болур. Хоорай биле көдээниң аразында удурланыышкак чорук аңгылыг, мөлчүкчү нийтилелдиң бүгү төөгүзүнде болуп турар болгаш капитализм үезинде ханылап турар.

Хоорайның көдээден аңгылангаы, оларның аразында удурланыышкак чорук болгаш хоорайның көдээни мөлчүүрү — бо бүгү болза капитализм хөгжүп турда кайы-даа бар чүүлдер болур деп В. И. Ленин айыткан. «Ынчангаш хоорайның көдээден тергиидеп турары (экономика-даа, политика-даа, угаан-бодал болгаш өске-даа талалар-биле) бараанныг бүдүрүлгелиг, капитализм хөгжүп турар бүгү чурттарның, ооң иштинде Россияның, нийти болгаш чайлаш чок болуушкуну болуп турар...» (Чогаалдар, том 2, арын 207).

Хоорай биле көдээниң аразында удурланыышкак чорукту узуткаары чүгле пролетариаттың диктатуразының болгаш социализмниң тиилелгезиниң байдалдарында болдунар. Октябрьның социалистиг Улуг революциязы хоорай биле көдээниң аразында харылзааларга эргилделиг үе болган. Ол революцияның тараачыннарга кайгамчык улуг ужур-дузазы чүдел дизе, тараачыннарның экономиктиг байдалын ооң үндезини-биле өскерткенинде. Совет эрге-чагырга капиталистерге онаажып турган фабрикаларны, заводтарны, банкыларны болгаш бүдүрүлгениң өске-даа чепсек-херекселдерин национализастаан, чер эдилелинге помещик хуу өнчүнү узуткап, помещик-капиталистиг мөлчүлгениң дарлалындан тараачыннарны хостаан. Пролетариаттың диктатуразының быжыктаттынганы-биле хоорай күш-ажылчы тараачыннарга үргүлчүнүң бүдүрүлге болгаш культура дузаламчызын көргүзе берген, көдээни социализмниң оруунче кирген. Ооң түңнелинде хоорай биле көдээниң аразынга, ажылчын аңгы биле күш-ажылчы тараачыннарның ажылчын аңгыга удуртган быжыг эвилелинге үндезилеттинген чаа харылзаалар тургустунган.

Ынчалзажок ол дээрге хоорай биле көдээниң аразында удурланыышкак чоруктуң бүрүн узуткаттынганы ол эвес турган. Көдээге үүрмек тараачын ажыл-агый артып калган, ол дээрге капиталистиг элементилерниң катап тургустунарынга чемиш болуп турган. Көдээ буржуазия кулактар көдээге элээн экономиктиг туруштарны ээлеп турган. Хоорай биле көдээниң аразында удурланыышкак чорукту бүрүн узуткаар төлээде үүрмек тараачын ажыл-агыйны социалистиг эгелерге эде тургузары, кулактарны аңгы кылдыр көрүп узуткаары болгаш улуг ажыл-агыйның бүгү адырларынга бүдүрүлгениң чаа, социалистиг хевирлерин тургузары эргежок чугула турган. Ону чүртту индустриализастаарын, көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарын чорударынга болгаш ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелин бүгү тала-биле быжыглаарынга үндезилээш чедип ап болур турган.

Коммунистиг партия, ленинчи өөредигни удуртулга болдургаш, ажылчын аңгының деткимчелиңге даянгаш, тараачыннарны бичии хуу ажыл-агыйдан коллективтиг улуг ажыл-агыйже шилчидерин хандырган. Ол болза көдээге бүдүрүлгениң социалистиг аргазын баштыткаан революция болган.

Колхозтарны организастааны болгаш нийтиниң өнчүзүн тургусканы тараачыннарның социал бүдүүшынарын үндезини-биле өскерткен. Колхоз тургузуу кулак дарлалды узуткаан болгаш күш-ажылчы тараачыннарны нийтилел депшилгезиниң делгем оруунче киирген. Коллективтиг күш-ажыл, бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин нийтиниң ажыглалынга кииргени болгаш бүдүрүлгениң продуктуларын деңге хуваары — колхозчу тургузуунуң үндезини болу берген. Колхоз тургузуунуң чорудулгазында колхозчу тараачыннарның культурлуг депшели хемчээл чок бедүрүлген, оларның социалистиг медерели өскен. Хоорай биле көдээниң аразынга шынар талазы-биле чаа харылзаалар — ханы кады ажылдажылганың болгаш боттарынга дузалажыышкынның харылзаалары тургустунган.

2.

Социализмниң тиилелгези хоорай биле көдээниң аразынга удурланыышкак чорукту узуткаан, ынчалза-даа оларның аразында боттуг ылгал ам-даа артып калган. Ол ылгал хамыктың мурнунда социалистиг өнчүнүң ийи хевирлериниң: хоорайда — бүгү-нийти, күрүне, а көдээде — колдуунда колхозчу, бөлүк өнчүнүң — бар турарындан илереп турар. Ындыг төлээде, хоорай биле көдээниң аразында боттуг ылгалды ажып эртери социалистиг өнчүнүң ийи хевирлерин хөгжүдери болгаш чоокшулаштырары-биле, коммунизм тургузуушкунунуң чорудулгазында оларның бүгү улустуң чаңгыс аай өнчүзү кылдыр каттыжары-биле холбаалыг.

«Колхоз-кооператив өнчүзүнүң күрүне өнчүзү биле бүгү улустуң чаңгыс өнчүзүнге каттыжары — ол дээрге анаа-ла организас-ажыл-агый талазы-биле хемчег эвес, а хоорай биле көдээниң аразында боттуг ылгалды ажып эртериниң ханы айтырыын шиитпирлээри болур» — деп, эш Хрущев СЭКП-ниң XXI съездизинге чугаалаан.

Социалистиг өнчүнү хөгжүдеринге кол роль күрүнениң, бүгү нийтиниң өнчүзүнге онаажып турар. Ол өнчү бүдүрүлгениң эң-не чугула чепсек-херекселдерин: фабрикаларны, заводтарны, демир оруктарны, черни болгаш оон иштиниң байлактарын, коммунал бүдүрүлгелерни болгаш өскелерни-даа киириштирип турар. Ооң уламындан чурттуң экономиказында шиитпирлиг рольду ол ойнап турар. Ооң үлүүнге улус ажыл-агыйының бүгү бүдүрүлге фондуларының 90 ажыг хуузу онаажып турар.

Коммунизм тургузуушкунунуң чорудулгазында күрүне өнчүзү чүгле сан талазы-биле өзүп турар эвес, харын чаа хевирни шиңгээтпишаан, шынар талазы-биле сайзыраңгайжып турар. Ол чорук күш-ажылдың хөй-нийти хуваалдазын күштелдиргенинде, бүдүрүлге харылзааларын калбартканында, бүдүрүлге кооперастаашкынында болгаш тускайжыдылгазында, бүдүрүлгени организастаарын болгаш эргелеп башкарарын экижиткенинде, ажылчыннарның чогаадыкчы инициативазын бедиткенинде илерей турар.

Колхоз-кооператив өнчүзүнүң хөгжүлдезинде ханы өскерилгелер база болуп турар. Ооң тыптыы, хөгжээни социализмче болгаш коммунизмче күш-ажылчы тараачыннарның шимчээшкининиң оруун илередип турар. Мынчангаш колхоз өнчүзүнүң хөгжүлдезиниң чорудулгазы бодунуң шинчи байдалының болгаш нийтилелге ажыглаттыныышкынының талазы-биле бүгү улустуң өнчүзүнге, улам-на чоокшулап турар. Колхоз өнчүзүнүң шак ынчаар өскерлиринге ооң социализмниң байдалдарында, ажылчын аңгының талазындан бүгү таланың деткимчези турда өзүп, хөгжүп турары кайгамчык улуг ужур-дузалыг. Колхоз өнчүзүнүң хөгжүлдези көдээ ажыл-агыйны күчүлүг бөдүрер талазы-биле партияның хемчеглерин боттандырганы-биле холбаштыр онза дүргедээн.

Социалистиг өнчүнүң ийи хевирлериниң хөгжүлдези болгаш чоокшулажыышкыны хамыктың мурнунда чурттуң бүдүрүкчү күштериниң өскени-биле капсыржып турар. Ол орукта улуг базым болза ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чеди чыл планын күүседири болур. СЭКП-ниң XXI съездизи бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң үндезин айтырыгларын ажылдап кылгаш, социалистиг өнчүнүң ийи хевирлериниң хөгжүдүрүнүң болгаш чоокшулажырының, келир үеде оларның чаңгыс аай коммунистиг өнчүге каттыжарының тодаргай оруктарын айыткан.

Колхоз өнчүзүн хөгжүдеринге болгаш бүгү улустуң өнчүзү-биле ону чоорту каттыштырарынга колхоз бүдүрүлгезин хөгжүдериниң экономиктиг үндезини болуп турар колхозтарның хуваалдас фондулары эң чугула рольду ойнап турар. 1959 чылдың эгезинде колхозтарның хуваалдас фондулары 124,1 миллиард рубль болган, 1932 чылга деңнээрге ол фондулар 26 катап көвүдээн. Олар болза колхозтарга өнчүнүң нийтилештингенин эң долузу-биле илередип, бодунуң хөй-нийти угланыышкынының талазы-биле бүгү улустуң бүдүрүлге черлериниң бүдүрүлге фондулары ышкаш рольду ойнап турар. МТС-терни эде организастааны-биле болгаш колхозтарга техниканы сатканы-биле холбаштыр хуваалдас фондуларының ролю онза өзүп турар. Колхозтар күрүнеден тракторларны, комбайннарны болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый техниказын садып алгаш, оон-биле боттарының хуваалдас фондуларын калбартып, нийтиниң бүдүрүлгезинге оларның ролюн бедидип турар. Көдээ ажыл-агыйны техника талазы-биле чепсеглээриниң, механизастаарының болгаш электрижидериниң өзүлдезиниң хире-чергези-биле колхоз бүдүрүлгези үлетпүр бүдүрүлгезинге чоорту чоокшулаар.

Колхоз өнчүзүн хөгжүдеринге болгаш ону бүгү улустуң өнчүзү-биле чоокшулаштырарынга электрижиилгениң, механизацияның болгаш бүдүрүлгени автоматчыдарының хөгжүлдезиниң хире-чергези-биле колхоз бүдүрүлгезин нийтилештирериниң деңнелин улам ынай бедидери, колхозтар аразының бүдүрүлге харылзааларын калбартыры, колхоз бүдүрүлгезиниң чепсек-херекселдериниң күрүнениң-биле каттыштырары ышкаш шак ындыг факторлар улуг ужур-дузалыг болуп турар. Колхоз-кооператив өнчүзү коммунизм тургузуушкунунуң чорудулгазында бүгү улустуң өнчүзүнге чоорту чоокшулавышаан, ооң соонда оон-биле чаңгыс аай коммунистиг өнчү болуп каттыжар.

Хоорай биле көдээниң аразында боттуг ылгалды ажып эртери көдээниң ажыл-ишчилериниң культура-техниктиг деңнелин улам ынай бедидерин барымдаалап турар. Көдээ ажыл-агыйда ам бежин үш миллион

Тарааның арыг сорттуг шынарын тодарадып тургузар

Тараа ажылы—бүгү көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлгезиниң кол адыры. Тараага болгаш мал чеминге хереглелди хандырарынга шиитпирлиг айтырыг болур. Тарааның ниити чыылдазын көвүдедири болза, көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң кол сорулгазы. Ол сорулга колдуунда эрги аңгыс черлерге дүжүттү бедидип, кур черлерни шиңгээдип ажыглап тургаш шиитпирлеттинер аргалыг. Ынчалза-даа эки тургустунган үрезин ажылы чокта, бедик дүжүттү чедип ап шыдавас.

Сөөлгү чылдарда бистиң обласка сорттуг тарылгаларның шөлүн калбартыр талазы-биле улуг ажыл кылдынган. Ындыг-даа болза, сорттуг тарылгаже калбаа-биле шилчииириниң сорулгазы ам-даа чогуур негелдезинге чедир шиитпирлеттинмээн.

Бо чылын обласка кызыл-тастың сорттуг тарылгазы ооң ниити шөлүнүң 87,3 хуузун ээлеп турар, а Чаа-Хөл, Улуг-Хем, Таңды, Сүт-Хөл районнарның колхозтары сорттуг кызыл-тас тарылгазын 100 хуу күүсеткен. Чаа-Хөл, Өвүр, Тес-Хем районнарның колхозтары сорттуг чиңге-тарааның калбак тарылгазынче шилчээн, а чиңге-тараа хөй тарыыр Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик ышкаш районнар ооң барык-ла бүгү тарылгазын сорттуг үрезиннер-биле чоруткан.

Моон-биле чергелештир чамдык колхозтар райончуткан сортту барымдаалавайн, бүгү-ле шөлге кандыг-бир чаңгыс сортту тарып каап, дүжүт ажаап алыышкынынга таарымча чок байдалды болдуруп, чаңгыс аай хары угда быжар тарааларны тарып турарын демдеглевейн эртип болбас. Хлеб кылдыр быжырарга кончуг эки бот-шынарлыг, бедик дүжүттүг «Альбидум-3700» дээн ышкаш сорттуң тарылга шөлү кызырылган. Каа-Хем, Таңды районнарның колхозтары кызыл-тастың «Московка» деп сортун ээ-харыы[illegible]а чогу-биле узуткаан.

Аърга-ээзим кыдыы черлерге тарыыр бүгү обласка райончуткан, дүрген быжыычал, бедик дүжүттүг «Тулун» деп сорт районнарның хөй кезиинде узуткаттынганы канчап-даа болбас. Кызыл-тастың бүгү сорттуг тарылгаларының 44,6 хуузун ээлеп турар «Мильтурум-553» деп сорт орай быжыычал, аърга-ээзим кыдыы черлерге тарыырга, чыл бүрүде соокка алзыр, ынчангаш ону ындыг черлерге тарыырын сүмелевейн турар.

Суланың сорттуг тарылгазы бо чылын 33,1 хуузун ээлээн болгаш 1956 чыл-биле деңнээрге, Улуг-Хем районда—123, Таңды районда—537, Бии-Хемде—260 гектар кызырылган. Элээн хөй районнарда арбайның сорттуг тарылгалары кудулаан. А колхозтарга суланың «Лоховский», арбайның «Винер» болгаш «Заларинец» дээн ышкаш бедик дүжүттүг сорттары бар турган болгай. Ону ажыглаар ужурлуг турган.

Сорттуг тарылгаларже калбаа-биле шилчииринге, ооң өзүлдезинге шаптык болуп турар кол чылдагаан болза, сорттуг үрезиннерни харыысалга чок шилип ап, тарааларның арыг сорттуг шынарын тодарадып тургузарының планын күүсетпейн турарында.

Тарааның арыг сорттуг шынарын тодарадып тургузарынга сорттуг тарылгаларның, бирги ээлчегде үрезин участоктарының бүгү шөлү хамааржыр. Бо ажылды хамаарышкан ажыл-агыйлар дааады-ла ёзу барымдаалап чорудуп, арыг сорттуг шынарлыг тарааның сноптарын хынап, тускайлап албайн турар. Бо ажылга көдээ ажыл-агыйның область эргелели база кошкак сагыш салган, бо ажылды чорудар кылдыр областың азы районнарның улуг агрономнарын чыл бүрүде тускай дужаал бижээш, томуйлап турза-даа, апробацияны (тарааларның арыг сорттуг шынарын тодарадып) чорутканының дугайында отчёдундан аңгыда олардан чүнү-даа негевейн келген. Чоруттунган апробацияны колхозтарның агрономнары хынавайн турар.

Районнарның улуг апробаторлары (улуг агрономнары) апробацияның актызының күүсеттингениниң чүгле шын, шын эвезин хынаар эвес, харын арыг сорттуг шынарлыг тарааның сноптарын шын сайгарып эмгелээн бе дээрзин хынаар хүлээлгелиг. Колхозтар ындыг тарааның сноптарын 6 айлардан эвээш эвес үеде кадагалаар ужурлуг, а областың апробатору (агроному) районнарның апробаторларының ажылын хынаар. Чамдык колхозтарда хөй чылдыг болгаш чаңгыс чылдыг сигеннерниң, картофельдиң апробациязы амдыгаа чедир чоруттунмайн турары шын эвес.

Районнарның партия, совет органнарының чамдык удуртукчулары үрезин ажылының талазы-биле бо чугула хемчегни үнелеп көрбейн, агрономнарны мырыңай өске ажылдарга чартыктырып турар. Ынчангаш апробация чорудар ажыл күүсеттинмес болу бээр болгаш сорттуг үрезин ылгаттынмас.

Бо чугула ажылга шак мындыг харыысалга чок чоруктуң түңнелинде, колхозтарның чамдызы часкы тарылгага сорттуг үрезиннери чок болуп, үрезин орнаарынга чайлаш чок чедирип, колхозтарга, күрүнеге улуг когаралды таварыштырып турары эвээш эвес. 1960 чылда сорттуг тарылгаларны калбартырынче шилчиири—көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының бирги чергениң сорулгазы болур, ол сорулганы боттандырарда тарааларның арыг, сорттуг шынарын тодарадып тургузар ажылды амдан эгелээр херек.

В. УТКИНА.

Кыштагда мал

Малдың баш санын өстүрүп, ооң эъткир,-сүткүр болгаш дүккүр чоруун бедидеринге одарларны үе-үениң байдалынга чөп ажыглаары чугула. Ындыг турбуже, Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хойжулары Х. Көк, Х. Амыртак, Д. Мөнге оларның Буга-Дөзүнде кыштагларының девискээринде өшкү кадарчылары И. Дашпай, Х. Дамбай-оол олар ук кыштагларның девискээринде хонуп алган, кышкы одарларны амдан эгелеп өшкүлеринге чаза бастырып, чидирти бергеннер.

Бо дугайында шээр мал фермазының эргелекчизи эш Өлзей-оол кышкы одарлардан малды чайладыр хемчег албайн турар.

Д. ДАСТАК.

ажыг трактористер, комбайнерлер, чолаачылар болгаш өске-даа механизатор кадрлар ажылдап турар. Чүгле чаңгыс Краснодар крайның Курганинск районунуң Ленин аттыг колхозунда 100 ажыг ындыг механизаторлар бар. Мында эрги көдээниң дыңнап-даа көрбээни, боттарының трактористери, электромонтерлары, радиотехниктери, слесарь-монтажчылары болгаш техниканы эки билир өске-даа кижилери бар. Хөй санныг колхозчулар курстарга болгаш школаларга боттарының агрозоотехниктиг деңнелин бедидип турарлар. Чүгле үш чыл хуусаалыг агрозоотехниктиг курстарга чыл бүрүде 2,5 миллион эр, херээжен колхозчулар өөренип турарлар. Совет интеллигенцияның хөй санныг отряды көдээде ажылдап турарлар, ында чүс-чүс муң агрономнар, зоотехниктер, инженерлер, башкылар, эмчилер болгаш өске-даа тускай эртемниглер бар. Колхозчу көдээде көдээ ажыл-агый культуразының үш муң ажыг бажыңнарын туткан, оларның дузаламчызы-биле шинчилел ажылы кылып турар колхозчулар боттарының шинчилелдерин чорудуп турар. Колхоз бүдүрүлгезинге тудуг биле, мастерскаяда ажылдар болгаш өскелер-биле, машиналарны, электроэнергияны ажыглаары-биле холбашкан шак ындыг профессиялар улам-на улуг рольду ойнап турарын үстүнде чижектер көргүзүп турар. Ол профессияларның кадрлары хөй-хөй колхозтарда ажылдап турарларның дыка хөй кезин болуп турар. Моон соңгаар көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин механикастаарын болгаш электрижилерин нептереткен шаа-биле, колхозтарга болгаш совхозтарга күш-ажылчы болуунуң характериниң талазы-биле үлегүрде күш-ажылга улам чоокшулаар, индустриалдыг күш-ажылдың бир хевиринче шилчиир.

Хоорай биле көдээниң аразында ылгалдарның чидериниң чорудулгазы көдээге культура-амыдырал байдалдарын үндезини-биле экижидериниң шугуму-биле болур. Ам колхозчу көдээ 115 муң хире клубтарлыг, 111 муң ажыг массалыг библиотекаларлыг, 61 муң киноустановкаларлыг, он-он муң школаларлыг, эмнелгелерлиг, өске-даа культура-амыдырал албан черлиг болуп турар. Амгы үеде көдээде культура-амыдыралдың тудуушкунну калбарып, суурларны эде тургузар талазы-биле улуг ажылдар чоруттунуп турар. Хөй-хөй колхозтарда клубтарны, школаларны, эмнелгелерни, столоваяларны, магазиннерни, хлеб заводтарын, уруглар садтарын, спорт шөлдерин, стадионнарны болгаш өске-даа тудугларны кылып турар.

Хоорай биле көдээниң аразында кол ылгалды ажып эртери ажылчыннар биле колхозчуларның аразында аңгы талазы-биле кол ылгалды бүрүн узуткаары болуп турар. Коммунизм үезинде ниитилелдиң аңгыларга хуваалдазы турбас. Ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның болгаш интеллигенцияның орнун коммунистиг ниитилелдиң чаңгыс аай каттыжылгазы ээлээр.

С. СДОБНОВ,
Экономика эртемнериниң кандидады.

Делгелгеден демдеглелдер

Август айның 1-де Красноярск хоорайга крайның уран-чурулга делгелгези ажыттынган. Аңаа Хакасияның, Тыва автономнуг областың, Красноярскиниң, Ачинскиниң болгаш крайның девискээринде өске-даа хоорайларның чурукчулары, уран-шеверлери киришкен.

Делгелгеге киришкен тыва чурукчулардан Т. Е. Левертовскаяның «Силос салып турары» деп чуруу амыдыралды шын көргүзүп турар. Ол ышкаш чурукчу К. С. Кузнецовтуң «Концерттен» деп чуруу, тыва шүлүкчү С. А. Сарыг-оолдуң портреди эки түңнелдерни алган.

Красноярскилерниң билири, чурукчу В. Ф. Дёмин «Часкы үнүштер», «Хар чаап тур», «Дагларда тудуг», «Күш-ажылдың хоочуну» колхозта сүт-бараан фермазы» деп чуруктарны болгаш элээн каш этюдтарын делгелгеге киирген. Дёминниң кылган ажылдарында чедишкинниг талалардан аңгыда чамдык четпес чүүлдер база бар. Чуруттунган чүүлдүң чүгле хевирин тода көргүзерин оралдашкан чүткүлү, ооң ажылдарының шынарын чамдыкта баксырадыптар.

Чурукчу В. В. Конев «Хадын хөл», «Өг», «Дүъш үези» деп ажылдарын делгелгеге киирген. Оларның хемчээли биче. Бодунуң чуруктарының будуун ам-даа таарыштыр, мурнуу чүктүң бойдузу-биле дүүштүр тургузарын аңаа кызээр херек.

Үстүнде адаттынган эштер-биле чергелештир Тываның чурукчулары Болотских, Филиппов, Суздальцев, Егоров, Протасов олар багай эвес ажылдарын көрүкчүлерге сонуургатканнар.

Делгелгениң залдарында Тываның уран-шеверлериниң кылган ажылдары база көргүстүнген. Олар боттарының ажылдарын чонар даштан, ыяштан кылган. Делгеттинген чүүлдерниң тематиказы тыва улустуң амыдырал-чуртталгазын болгаш ажыл-агыйын көргүзүп турар. Хоочун шеверлер-биле чергелештир аныяк мастерлерниң делгелгеде киржип турарын демдеглээри өөрүнчүг.

1902 чылда төрүттүнген Хертек Хуна шагдан тура чонар даш-биле чүвелер чазап чораан. Ооң делгелгеде киирген ажылдары чедир кылдынганы-биле болгаш национал характерлии-биле өскелерден ылгалдыг, чээрби ийи кезек, национал хевирлиг шыдыраа хевирлерни чонуп кылыры чогаадыкчы чорукту болгаш күш-ажылга ынакшылды негээни билдингир. Ак таланың оолдарын кулаан кызып алган койгунчугаштар хевири-биле кылган. Тергелерни ийи баштыг улу дүрзүлей чонган. Шыдырааның өске-даа хевирлерин: аъттарны, мерзени болгаш тевелерни чонуп кылганы шевер, дириг амытаннар-биле дөмей. Ноянны ядыы хептиг, бөдүүн арат кижи хевирлиг кылганы шыдырааның утка-шынарлыг хевири-биле дүүшпес. Кара таланың оолдарын бичии улу оолдары хевирлиг кылган, а тергени ийи баштыг ирт кылдыр көргүскен. Өске чүүлдер ак таланы-биле дөмей болгаш кара дозу-биле будуттунган. Хертек кайы хире салым-чаяанныг ус кижи дээрзин шыдырааны кылганы-ла херечилээр.

Хертек Хунаның кылган өске-даа ажылдары делгелгеде көргүстүнген. Сыын, даг чуңмазы база-ла эки кылдынган. Ол мастерниң кылган ажылдарындан чонуп турары дириг амытаннарның хевирин эки «билирин дораан эскерип болур. Мастер дириг амытаннарның дүрзүзүн чонарда сагыш даап, амыдырал кырында бар хевирин хажыдарындан ойталааны билдингир. Чамдык аңнарның дүгүн болгаш мыйызын дыка нарын кылдыр чазап кылганын демдеглевес аргажок. Хоочун уран-шеверлерниң кылган ажылдары Хертек Хунаның ышкаш нарын, чараш хевирлиг, амыдырал-биле дүгжүп турары-биле ылгалыр.

Моңгуш Черзи ыяш-биле чазап кылган ажылдарын делгелгеге киирген. Бызаалыг инектиң хевирин кылырда малдың өңү-биле ыяштың өңүн таарыштырар сорулганы салып, орта халын дазылын шилип алган. Ээрлиг аътты чонарда ооң бүгү дериг-херекселдерин көрүкчүге сонуургадырын оралдашкан, ак ыяшты таарыштыр алганы эки. Аңнаашкынның хевир-дүрзүзүн, бойдустуң хевирин ол мастер шору көргүскен.

Мастерлер шуптузу ынчаар ажылдавайн турарын демдеглээри чугула. Хертек Тойбу-Хааның ажылдарында чаа чүүлдерниң барын эскерип болур. Ол улуг скульптураны өттүнеринче чүткүлдүг. Ынчалзажок чамдык чүүлдерни кылгаш хевирин улам-на чараш болдурар дээш хөлүн эртир каастаптары ооң ажылының шынарын кудуладыптар. Хертек Тойбу-Хаа мергежилдиг тыва мастерлерниң бирээзи. Ол бодунуң ажылдарын чонар даштан кылып турар. Делгелгеге ооң кылганы дыка хөй малдарның хевирлери киирген.

Тываның уран-шевер алды кижилери делгелгеге киришкеш, ооң хевирин дыка каастаан. Чонар даштан болгаш ыяштан янзы-бүрү чүвелер чазап кылыр чоннуң уран чүүлү Тывага шаандан тура туруп келген болгаш кырганнардан аныяктарже дамчып турар. Бо национал уран чүүлдүң хевиринче кичээнгейни улгаттырары чугула. Улусчу мастерлерниң ажылын организастап башкарар үе келген. Тываның уран-шеверлериниң кылган ажылдарын магазиннерге делгептер болза ону садып алырларның саны көвей болуру чугаажок.

М. БАРАНОВ.

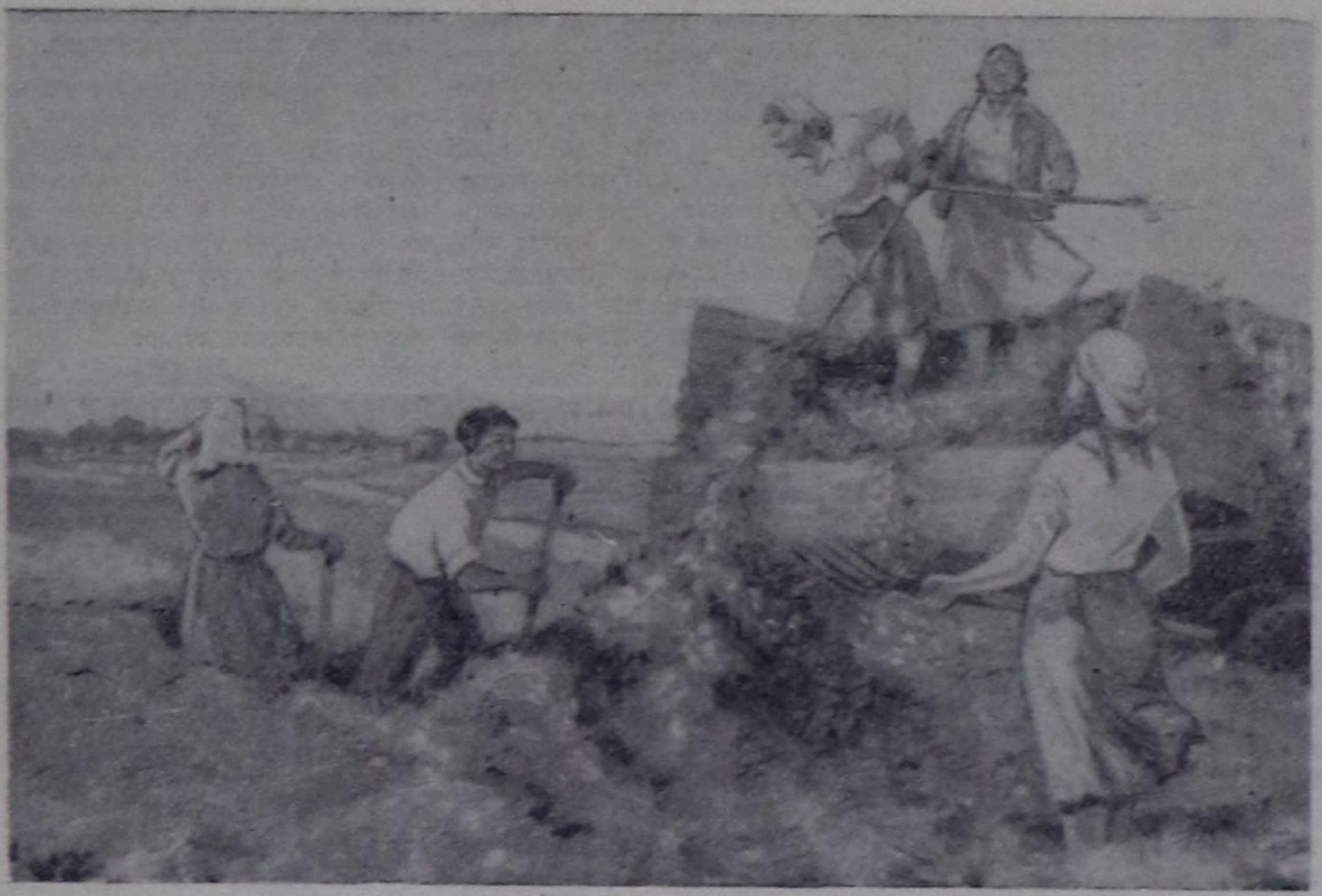

Чурукта: силос белеткели.

Т. С. Левертовскаяның чураан чуруу.

Септелге ажылының темпизин дүргедедир

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң төвү Көк-Терек суур районнуң колхозтарының улуг суурларының бирээзи. Ында колхозчуларның чурттаалга бажыңнары хүн бүрү немежип турар. Көдээ клуб, эмнелге, ясли, чунар бажың, электростанция тургулай берген. Колхозчулар ам үеде суурну болгаш Сарыг-Булуң сүт-бараан фермазын радиожудар дээш хайныышкынныг ажылдап турарлар.

Ындыг болза-даа Алдан-Маадыр көдээ Советтиң күүскому, колхоз баштаар чери болгаш ында партия организациязы эмнелгениң, культура-чырыдыышкын албан черлериниң бажыңнарын дерип, септээр ажылче кичээнгейни сөөлгү үеде кошкаткан. Көдээ Совет эмнелге бажыңының хаалгаларын, печка кылыр 10 муң туйбуну Киров аттыг, «Ишкин» колхозтардан шагда-ла садып алган болза-даа, мынчага чедир ол албан чери чедир кылдынмаан. колхозтуң чунар бажыңының дериг-херекселдери бүрүн бар турда, ону база-ла четче ажылдадып шыдаваан, уруглар яслизи эки дериттинмээн. Колхозтуң көдээ клувунуң иштики септелгези чоруттунмаанындан ооң ажылын чогуур негелдезинге чедир экижидеринге биче эвес бергелер таваржып турар. Колхозтуң баштаар чери суурга ниитиниң столоваязын тудар деп шиитпирни үндүрген турда ол бажыңның тудуу эгелевээн.

СЭКП обкомунуң V пленумунуң суурлар чаагайжыдылгазының дугайында доктаалын амыдыралга боттандырарынче, ылангыя ниитиниң болгаш культура-чырыдыышкын албан черлериниң кышка удур белеткел ажылдарын дүргедедиринче колхозтуң баштаар чериниң болгаш Алдан-Маадыр көдээ Советтиң күүскомундан кичээнгейни күштелдирери негеттинип турар.

О. БОРАШ.

Четпестерни чайладыр дээш

Барыын-Хемчик район Совединиң чоокта чаа болуп эрткен сессиязы чартык чылда районнуң колхозтары болгаш «Барлык» совхоз ниитиниң малының баш санын өстүрериниң планын бүгү чүзүн аайы-биле күүсеткенин демдеглээн. Мал ажылын хөгжүдер, ооң продуктулуг чоруун бедидер дээш чүткүлдүг демиселжип турар хойжулар Серен-Доржу, Калгакпан, Деспижек, саанчы Бүрүнмаа ышкаш мурнакчыларның аттары сессияга илереп турган.

Ындыг болза-даа бо чылдың дургузунда районга 1150 ажыг баш янзы-бүрү малдар чидирипге таварышкан. Ылангыя «Совет Тываның 5 чылы», «Большевик» колхозтарда малдың чидирии улуг болган, саар инек талазы-биле колхозтар чартык чылдың планын күүсетпээн.

Мал ажылының продуктулуу чавыс болуп үргүлчүлеп турар. Район часкы кыргылдаа хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,3 кг дүк алган, колхозтар планда көрдүнген 5 тонна дүгү чедир албаан. Күрүнеге эът, сүт садарының чартык чыл планын чамдык колхозтар ыракта-ла чедир күүсетпээн болган.

Үстүнде бүгү четпестерни дарый чайладып, колхоз бүдүрүлгезинге удуртулгазын үндезини-биле экижидер, ылангыя ниитиниң малының быжыг чем суурун тургузар, малдың кыштаглаашкынынга белеткел ажылдарын дүргедедир хемчеглерни алырын көдээ Советтерге сессия айыткан.

С. АРАПТАҢ.

СПОРТ ШӨЛДҮГ

Улуг-Хем районнуң Баян-Кол ортумак школазының башкылары А. Баазан, А. Чадамба олар чаа өөредилге чылынга школаның септелгезин организастыг чорутканнар.

Күш-культура башкызы И. Крындушкинниң инициативазы-биле школаның спорт шөлү тургустунган. Ында баскетбол, хол бөмбүүнүң шөлдери болгаш баг кагарының, чериниң узун, бедиин халыырының черлери кылдынган.

Б. БОЛАТ.

Редакцияга чагаалар

Колхозчуларның негелдези

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары арага-хымысты бажыңга кылыр чорукка удур демиселдиң хемчеглериниң дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыының төлевилелин чугаалажып көрген.

Ниитиниң малын кара-туразы-биле саап, сүттен арага кылырынга чаңчыккан С. Кызыл-Буга, О. Анай-оол ышкаш чамдык кижилерни хуралдың киржикчилери шыңгыы илереткеш, оларның дугайында чогуур хемчег алырын көдээ Советтен негеп турганнар.

Суурда магазин, клуб танныылдап турар С. Ондар, А. Ангыр-оол оларның ажылынга харыысалга чоктаныып, үргүлчү арагалаар чорукка сундугуп келгенин хуралга эштер О. Шүрженней, О. Дагба олар шүгүмчүлээн. Ады үнген кижилерниң дугайында хемчег алырын хамаарышкан албан черлериниң удуртукчуларынга хурал сагындырган.

Хуралдың киржикчилери Чарлыктың төлевилелин бир үн-биле чүүлдүгзүнген болгаш бажыңга сүт арагазы, ээзиртир пиво кылыр чорукларны соксадыр дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Б. ОНДАР.

Хоойлуну хажыдып болбас

Ажылчыннарның, албан-хаакчыларның ажыл төлевиринден үндүрүглерни тырттарын болгаш бюджеттиң орулгазынче оларны шилчидерин бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң улуг бухгалтери чорудар хүлээлгелиг.

Бай-Тайга районнуң чамдык албан черлеринде бо чугула ажыл четпес тургустунган. Районнуң албан, организациялары чартык чыл дургузунда олча-ажык үндүрүүнден 17.2 муң, уруг чоктар үндүрүүнден 2.6 муң рубльди бюджетке чедир шилчитпээн болган.

Кайы-бир участокта түр ажылдап турар кижилерниң 25-тен 150 рубль чедир хемчээлдиг тыпкан ажыындан 1,5 хууну, 151-ден хөй түңнүг ажыктан ниити чурум ёзугаар олча-ажык үндүрүүн тырттары хоойлуда көрдүнген. Хоойлунуң бо негелдезин райпонуң, СТС-тиң, районнуң бухгалтерлери каржызы-биле хажыдып турар чорук хыналдадан илерээн.

Ажыл төлевиринден үндүрүглерни шын тырттарын хынаар талазы-биле хүлээлгезин ады үнген албан черлериниң удуртукчулары четпес боттандырып турарлар. Бо ажылга контрольду райсаң килдизинде кошкак тургусканывысты миннир ужурлуг бис.

Албан черлериниң саналга ажылдакчыларының сургаалдалыг чөвүлел хуралдарын чыылдырып, үндүрүглер дугайында хоойлуну оларга таныштырар ажылды калбартып тургаш, үстүнде четпестерни дарый чайладыр, ажыл төлевиринден үндүрүглер тырттар ажылды хоойлуга дүүштүр боттандырарын хандырар талазы-биле бистиң мурнувуста чугула сорулга тургустунган.

И. НЮРЖУТ,
райсаң килдизиниң эргелекчизи.

Шыдыраачыларны шилип тывар

Хөл шыдыраа делегейде эң нептеренгей массалыг оюн болуру билдингир. Шыдыраа талазы-биле область чемпионунуң ады дээш маргылдаа Кызылга чыл бүрү болуп келген.

Спорттуң бо хевиринге бүгү районнардан дээре шыдыраачыларны киириштирерин областың Спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының эвилелиниң Чөвүлели четпес организастап, аңаа чылдыңна демги-ле каш санныг I—II—III разрядтыг билдингир шыдыраачыларны киириштирип турары чаңчыл болган.

Ооң тодаргай чижээ, Чөөн-Хемчиктиң болгаш өске-даа чамдык районнарның дээре шыдыраачылары ол маргылдаага киришпейн келген. Районнуң Спорт эвилелдериниң Чөвүлели болгаш ВЛКСМ, профэвилел райкомнары районга шыдыраа маргылдаазын организастаарының, ооң тиилекчизин область маргылдаазынче чорударының хемчеглерин албайн турар. Моон соңгаар область чемпиону дээш маргылдааның киржикчилерин колхозтар, совхозтар, суурлардан эгелээш шилип ап, ооң илереп үнген тиилекчилерни область маргылдаазынга киириштирерин областың спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының эвилелиниң Чөвүлели баш удур өөренип, маргылдааларны план ёзугаар чорударын негеттинип турар.

О. МОНГУШ.

Орулга орнунга каража

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артели саман бүдүрүлгезин чыл бүрү организастап турар. Ындыг болза-даа ол ажылдан колхозка кайы хире орулга, камналга кирип турарыл дээрзин санап көөр болза баштаар черниң буруузу-биле саман бүдүрүлгези бисте каражалыг адыр апарган. Чүл дээрге кылдынган саманны тудугларга долу ажыглавайн турарындан ол үнелиг тудуг материалы ажыглал чокка үрелип турар. Каш чылдардан бээр кылып келген хөй саман ажык дээрниң адаанга чыткаш шуут үрелген. Ону кылырынга эвээш эвес күш-хүнү чарыгдаттынган болгай. Колхозтуң тудугжулары саман-биле 1952 чылдан бээр чүгле чаңгыс чурттаалга бажыңы-биле электростанция бажыңын кылган.

Бо чылын кажаа, сарай чок черде кылдынган 7 муң хире саман база-ла үрелип чыдар. Үнелиг тудуг материалы кымның буруузу-биле ажыглалга кирбейн үрелип, колхоз бүдүрүлгезинге каражалыг адыр апарганын ревизия комиссиязындан хынап көөрүн колхозчулар негеп турар.

Т. ХЕРТЕК.

Аныяктарның херээ

«Барлык» совхозта албан-хаакчыларның болгаш аныяктарның культурлуг амыдыралының негелдези хүн бүрү өзүп турар. Ындыг турбуже совхоз төвүнде клубта массалыг кандыг-даа ажыл чорбайн турар болгаш оюн, концерт херекселдери, ооң туржук кижи олурар сандайлар безин чок, 60—70 см бедик кылдыр хап каан сандай хевирлиг чиңге манзыларга олурарга бичии болгаш-ла шала кырынче эглип бады баар.

Клубта азып каан чуруктарны, көргүзүглер арыннарын, бижик чурагайларны доврак дуй алган. Кышка удур септелге, чылыглаашкын эгелевээн, ол дугайын бодавайн-даа турар.

Байдал мындыг турда совхозтуң дирекциязы, партия организациязы болгаш суму Соведи хайгааракчылар болуп турары мырыңай кайгамчык, олче хамыктың мурнунда аныяктар сагыш салыр ужурлуг.

С. СЮРЮН.

Кымга хамаарылгалыгыл?

Чөөн-Хемчик районнуң үлетпүр комбинадының туйбу цеги район төвүнден ырак черде турарын барымдаалааш, бо чылдың февральда райпо баштаар чери аңаа ларёкту ажыткан. Ол чорук ажылчыннарга улуг ажыктыг болган. Ынчалза-даа райпо баштаар черинден болгаш комбинаттың дирекция черинден ларёкче чогуур кичээнгей салбайн турары хомуданчыг. Ынчангаш аңаа чугула хереглелдиң бараанныры үзүктели бээр. Бараан чедип алыр транспорт айтырарга райпо даргазы эш Горшков, комбинат директору эш Цвелев кайызы-даа мээң херээм эвес дээш, бот-боттарының кырынче чуул кагжып турар.

Туйбу цегинде ларёкка «Октябрь 30 чылы», Сталин аттыг колхозтарның Баян-Тала, Хайыраан фермаларында база ол чоокавының тараа шөлдеринде ажылдап турар колхозчулар үзүктел чок каап турар.

М. ШУПУЛДАЙ.
ларёктуң садыгжызы.

Парлаттынмаан чагааларның изи-биле

Бай-Тайга районнуң «Найырал» колхозунуң суурунда чурттап, ниитиге ажыктыг ажыл кылбайн хулиган херек үүлгедип, улустуң амы-тынынга кыжанып чоруур Күжүгет Маадыр-оолду көдээ корреспондент бижээн.

Редакцияның чорудкан материалынга Бай-Тайга райкүскомунуң шагдаа килдизиниң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, хулиган херек үүлгедип турган Күжүгет Маадыр-оолду биче хулиган херек кылганы дээш 15 хонукта хоругдап шииткен.

Делегей байдалының допчулалы

Кубадан холуңар ырадыңар!

Латин Американың 20 чурттарының болгаш АКШ-тың даштыкы херектер министрлериниң Каттышкан Штаттарның инициативазын ёзугаар чыылдырган чөвүлел хуралы Чилиниң Сант-Ягога доозулган. Чөвүлел хуралдың соңгу-америк организакчылары болза бодунуң чуртунда революстуг чаартылгаларны чедиишкинниг боттандырып турар куба улустуң иштики херектеринге моондак чокка шаптыктаар арганы АКШ-ка берги дег ындыг шиитпирлерни чөвүлел хуралга ээгеп шыдаптар боор бис деп идегел салып турганнар. Кубага ыйыышкын таварыштырарының чылдагаа кылдыр АКШ-тың күрүне секретары Гертер баштаан төлээлери болза боттарының чалчазы—Доминикан Республиканың диктатору Трухильонуң мээң чуртумче халдап кирерин куба белеткенип турар дээр ажыныг «хомудалын» ажыглаан.

Сант-Ягога чөвүлел хурал ажыттынарының мурнунда-ла Гертер болза Куба бодунуң революциязын «даштыкы чурттарже үндүрер» бодал-биле өске чурттарның иштики херектеринге холгаарлап, Кариб далайның кавызында «дүшкүүрлүг чорукту» тургузуп турар деп медеглээш, чөвүлел хуралдың өске киржикчилерин бодунуң талазынче хандыкшыдып алырын оралдашкан. Мынчангаш Латин Американың чурттарының төлээлекчилери Кубаның революстуг чазаан буруу шавар болгаш ооң иштики херектеринге ажык холгаарлаар арга-хемчегни АКШ-ка бээр боор деп кордалды АКШ-тың салып турганы моон илдең хире. Ынчалза-даа ол кордалдар буурап дүшкен.

Сант-Ягога болган чөвүлел хурал Каттышкан Штаттарның сүмелээн оруу-биле барбаан. Чөвүлел хуралдың киржикчилери боттарының чугааларынга кол кичээнгейни боттарының экономиктиг хөгжүлдезиниң талазы-биле латин америка чурттарынга онза чугула болуп турар айтырыгже угландырган. Латин Америкага «дыка улуг экономиктиг хөгжүлдениң» эргежок чугулазының дугайында шиитпирни хүлээп алырын Бразилияның төлээлекчизи саналдаптарга, латин америкадан өске чурттарның төлээлекчилери ону деткээн. Чүгле АКШ-тың төлээзи ол айтырыгта кандыг-даа сонуургалын илеретпээн болгаш ыттавайн олуруп эрттирерин бодаан.

Ынчаарга чөвүлел хуралдың хөй-хөй киржикчилери Кариб далайының районунда дүшкүүрлүг чорук хамыктың мурнунда Доминикан Республикада болгаш Никарагуда диктаторжу ёзу-чурумнарның бары-биле болдунган дээрзин демдеглеп турганнар. Ол чөптүг бодал болза чөвүлел хуралдың латин америк чурттарда диктаторжу ёзу-чурумнарны буруу шаап турар шиитпирлеринде илергейлеттинген.

Сант-Ягога болган чөвүлел хуралга АКШ-тың таварышканы чедимче чок чорук Кубага америк империалистерниң шуут киржип турганы, чазакка удур улуг сүлчээниң буурап дүшкени-биле капсырлашкан. Чоокта чаа телевидение дамчыштыр чүве чугаалап турган, Кубаның премьер-министри Фидель Кастро болза, сүлчээниң киржикчилеринге бээр деп турган дөрт бөлүк боо-чепсекти куба эрге-чагыргалар баш удур эжелеп алганын дыңнаткан. Ол бөлүк боо-чепсектерниң бир бөлүүн АКШ-тан, а үш кезек бөлүүн—Доминикан Республикадан чоруткан болган.

АКШ-тың организастааны чепсектиг интервенцияның түңнелинде Арбенстиң демократтыг чазаан Гватемалага 1954 чылда дүжүрген турган болгай. Ынчаарга ол болуушкуннар Кубага катаптаан турарын агрессчи америк бөлүктер күзээннер ийик. Ынчалза-даа Латин Америкада байдал ам ынчаардагы дег эвес болдур ийик. Хамаарышпас чорук болгаш социал депшилге дээш демиселдиң күчүлүг көдүрлүүшкүнү ам бүгү Латин Америкада көстүп турар. Чөвүлел хуралдың АКШ-ка таарымча чок болган түңнелдери — америк монополияларның колонизаторжу политиказынга удур Латин Америкада хүн бүрү үргүлчү өзүп турар удурланыышкынның чырыткылаачак херечизи-дир.

Даштыкы херектер министрлериниң Сант-Ягога ужуражылгазының түңнелдери Вашингтонга хомудаашкынны хайныктырган. Чөвүлел хуралдың түңнелдеринге АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң таарзынмас чоруун илеретпишаан, Кубага удур кампанияны америк пропагандазы күштелдирип, Кубага удур хоралакчы чорукту кылырынче кыйгырып турар.

Келир чылдың эгезинде Китога (Эквадор) чыылдырар америкалар аразының ээлчеглиг конференциязынга Вашингтон улуг идегел салып турар. Сант-Ягога чедип ап шыдавааан чүвезин ол конференцияга чедип алырын америк дипломатия кордап турар. Конференция болгужеге чедир арткан үени АКШ болза, ооң келир үеде киржикчилерин күжениишкинниг угаадып сургаарынга ажыглаар дээрзин даштыкы парлалга онзалап демдеглеп турар.

Китога болур конференцияга-даа Каттышкан Штаттар латин америк чурттарны Кубага удур чыгап шыдавас дээрзинге идегээр херек. Америк агрессияның чижи болган Гватемаланың халаптыг чорукка таварышканын Латин Американың улустары ам-даа утпаан. Куба улустуң хамаарышпас чоруунче болгаш хосталгазынче америк империалистерниң халдаашкынын латин америкалар ол черниң өске-даа чурттарынче база шуут кыжаныышкын кылдыр көрүп турар.

Кубадан холуңар ырадыңар! — деп, латин америк черниң бүгү улустары шиитпирлиг негеп турар.

Лаоста байдалды кым чидиглендирип турарыл

Лаоста байдал дугайында ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң чоокта чаа парлап чарлаан медеглели болза ол чуртта байдалдың хөгжүлдезинге хамаарыштыр Совет чазактың улуг сагыш салыышкынын илереткен. Индий-Кыдатта болгаш черле бүгү Мурнуу-Чөөн Азияда тайбынга айыылдыг уржуктарлыг болгу дег хамааты дайынның тыптып келириниң боттуг кыжаныышкыны Лаостуң кырында диргелип келген. Азия диптиң ол кезээнге байдалды таарыштыр тургузар база тайбынны болгаш айыыл чок чорукту хандырар төлээде, сонуургалдыг чурттарның дем каттыштырган боттуг хемчеглери негеттинип турар.

Лаостуң айтырыын политик талазы-биле шиитпирлеп таарыштырары 1954 чылдың Женева дугуржулгалары-биле, а ол ышкаш 1956—1957 чылдарның вьетнам дугуржулгалары-биле тодаргайлаттынган турган. Ол дугуржулгалар болза Лаостуң иштики херектеринге даштыкы күрүнелерниң холгаарлавазын көрүп, ооң чазаа улустар аразының харылзааларынга тайбыңның болгаш нейтралитеттиң политиказын барымдаалаарын, Патет-Лаонуң национал-хосталгалыг шимчээшкининиң мурнундагы киржикчилеринге хамаарыштыр кандыг-даа ылгай көрүүшкүннерни болдурбазын хүлээдип турар. Дугуржулгаларның негелделериниң күүселдезин хайгаараары-биле делегейниң тускай комиссиязын тургускан турган.

Лаостуң Фуи Сананиконе баштаан чазаа 1958 чылдың августа эрге-чагыргага бодунуң киргениниң соонда дарый-ла Женева болгаш Вьетнам дугуржулгаларын каржы-дерзии үрээр чоруктуң оруунга кирипкен. Чурттуң патриотчу болгаш демократтыг күштерин дерзилээр болгаш истеп-сүрер чоруктуң кампаниязын ол чазак организастаан. Удурланыышкын шимчээшкининге киржип чораан муң-муң кижилерни кара бажыңнагылаан, эттеп-эриидээшкиннерге болгаш арзатанзыг узуткаашкыннарга таварыштырган.

Ооң-биле кады Фуи Сананиконениң чазаа Лаосту америк шериг баазазы болдурарынче угланган хемчеглерни ажыы-биле ап турар. Делегей комиссиязы ажыл-чорудулгазын дагын эгелээр чорукка АКШ-тың айтыышкынын ёзугаар лаос чазак чүүл бүрү арга-биле удурланып турар, чүге дээрге ол комиссия ажылдай бээр болза лаос чазактың болгаш ооң камгалакчыларының чорудуп турар политиказы кылдынмайн баар деп чүведен олар каразып турар. Ол бүгүнүң уламындан Лаостуң хааныг чазаа Патет-Лаонуң мурнундагы дайынчы күштеринге удур дайын чорудулгаларын өөскүткен.

Ындыг турбуже, лаос эрге-чагыргалар болгаш АКШ-тың күрүне департаментизи чүвениң ужурун Лаоста амгы байдал Вьетнамның Демократтыг Республиказының болгаш Кыдат Улус Республиканың «холгаарлаашкынының» түңнелинде тыптып келген кылдыр көргүзерин оралдажып турар. Ынчалзажок, ол бүгү ажык кажарлаашкыннар делегейниң хөй-ниитизиниң санал-оналын аймаактырып шыдавас. Индияның «Амрита базар Патрика» солуну чөптүг-биле мынча деп айтып турар: «Лаоста амгы хөлзээшкиннерни ол хааныг бичии чурттуң иштики херээ кылдыр көөр болза, алдагдал болур ийик... Лаостуң чазаа АКШ-тан шериг дузаламчызын ажыы-биле ап турар».

Женева дугуржулгаларын ёзугаар бодунуң хүлээлгелеринге чөрүштүр Сананиконениң чазаа АКШ-биле керээ чарган, ол керээ болза америк шериг ажылдакчыларның Лаоска турарын болгаш ооң контролюнче лаос чепсектиг күштерниң шилчиирин ажык болдуруп турар. Каттышкан Штаттар ол чуртту СЕАТО-же киир тырттарын күзеп турар, ол дугайын ол агрессчи блоктуң чөвүлелиниң сессиязынче болгаш ооң чорудуп турары шериг өөредилгелеринче Лаостуң шериг хайгааракчыларын чалааны херечилеп турар.

Лаоска байдалды таарыштыр тургузарының дайзыннары ол чурттуң иштики херектеринге америк холгаарлаашкынны ам Каттышкан Нациялар Организациязының дузазы-биле хоойлужудуп алырын бодап турарлар. Ынчалза-даа ол чорукту Лаостуң улузу-даа, Азия дипке тайбынга болгаш айыыл чок чорукка сонуургалдыг өске-даа улустар сагыш амыр көрүп эрттирип шыдавас. Лаос талазы-биле Женева дугуржулгалары чайгылыш чок күүсеттинген турар ужурлуг,—бүгү делегейде тайбынга ынакшылдыг кижилерниң негелдези шак ындыг.

Д. БОЧАРОВ.

Бухарестиге парад болгаш чыскаал

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Фашизмден Румынияны хостааныныңг 15 чыл оюнуң алдары дээш аңаа шериг параады болгаш ажылчы чоннарның чыскаалы болган.

Бүдүрүлгениң мурнакчылары, румын чепсектиг күштерниң офицерлери болгаш генералдары, эртемниң, культураның ажылдакчылары, хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери, даштыкы аалчылар, Бухарестиде дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары болгаш кежигүннери Сталин аттыг шөлде индирлерни долуп келген.

Румын ажылчын партияның, румын чазактың удуртукчулары, совет төлээлериниң баштыңы Совет Эвилелиниң Маршалы И. С. Конев эртенгиниң 8 шакта чазак индиринге үнүп келирге чыылганнар чылыы-биле уткаан.

РУР-нуң чепсектиг күштериниң министри армия генералы Л. Сэлэжан парад командылакчызының рапортун хүлээп алгаш, шөлде чыскаалган шериглер-биле мендилешкеш, ооң соонда индирге үнүп келген. Фашистиг дарлалдан Румынияны хостааныныңг 15 чыл оюнуң национал байырлалы-биле холбаштыр ажылчын партияның болгаш чазактың өмүнээзинден парадтың киржикчилеринге, ажылчы чоннарга болгаш даштыкы аалчыларга ол байыр чедирген.

Республиканың гимнизин оркестр күүсеткен. Шериг парады эгелээн. Румын чепсектиг күштерниң өзүп турар күчүзүн болгаш бодунуң улузунуң тургузукчу тайбың күш-ажылын идегелдиг камгалаар деп оларның шиитпирлиг чоруун парад көргүскен.

Найысылал бүдүрүлгелериниң коллективтери индирлерниң баары-биле эрткен. Чыскаалганнар болза өөрүшкүлүг арыннарлыг, аас-кежиктиг каткы-хөглүг, чаңгыланып турар йөрээл-кыйгыларлыг эртип турганнар. Түңнелинде күш-культуржуларның парады болган.

Парад болгаш найысылалдың чүс-чүс муң ажылчы чоннары киришкен чыскаал 5 ажыг шак үргүлчүлээн. Байырлалдың чыскаалдары болгаш хөглээшкиннери республиканың өске-даа хоорайларынга база болган.

Пагуош конференциязы

ОТТАВА. (СЭТА). Америк үлетпүрнүң көскү херечгитени болгаш аңгы-аңгы ниитилел-политиктиг тургузуглуг чурттарның тайбын кожа-хелбээ турарының талалакчызы Сайрус Итоннуң эдилел черинде Пагуоштуң ээлчеглиг конференциязы Канаданың Пагуошта август 25-те ажыттынган.

Конференция август 30-ге чедир үргүлчүлээр болгаш биологтуг база химиктиг дайынның кыжаныышкызы-биле холбаалыг айтырыгларны аңаа чугаалажыр.

Капиталистиг болгаш социалистиг чурттардан 25 эртемденнер, оон иштинде ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Англияның болгаш өске-даа чурттарның эртемниң көскү ажылдакчылары Пагуош конференциязында киржип турар.

АЛЖИР УЛУСТУҢ ХОСТАЛГАН ТУРАРЫН ЧЕДИП АЛЫР

Алжирниң, Марокконуң болгаш Тунистиң компартияларының кады кылган медеглели

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң Рабаттан дыңнадып турары болза:

Алжирниң, Марокконуң болгаш Тунистиң коммунистиг партиялары кады медеглел чарлаан, ында болза алжир улустуң херээн деткииринче болгаш Соңгу Африка чурттарының аразынга чарлыышкын болдурар дээр Францияның оралдажыышкыннарын үзерин кыйгырып турар.

Ол үш коммунистиг партияларның августуң эгезинде хуралдаан төлээлекчилериниң хүлээп алганы ол медеглелди Марокконуң неделя санында үнер «Аль-Джамахир» солунунуң сөөлгү дугаарынга парлаан.

Коммунистиг үш партияларның төлээлекчилери делегей байдалын чугаалажып көрген болгаш оларның чурттарында байдалга хамаарыштыр санал-оналдарны солушкан деп кады кылган медеглелде чугаалап турар. Хрущевтуң болгаш Эйзенхауэрниң аразынга ам болур ужуражыышкыннар дугайты олар сеткил ханыышкынын илергейлээн.

Алжирниң хамаарышпас чоруу Соңгу Африканың улустарынга ам эң чугула айтырыг болуп турар деп медеглелде онзалап демдеглээн. Дайынның доостуруп болгаш алжир улусту хостаарын дүрген-не чедип алыры эргежок чугула.

Чижээлээрге, француз-магриб ниитилежилгезин, чер-ортузу далай кереезин тургузарының төлевилели болгаш колониализмниң кандыг-даа хевирге чаа илерээшкини чергелиг кандыг-даа ындыг колониалисчи төлевилелдерни Марокко биле Тунис шуут-ла хүлээвээн турары кончуг чугула.

«Боттарының акы-дуңмалары — арабтар-биле, чижээ, ирак улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазын күштелдирери эргежок чугула деп олар санап турар» дээрзин медеглелде чугаалап турар. «Коммунистерге болгаш өске-даа демократтарга удур Сирияда база Египетте дерзилээшкиннер империалистерге чедимиш болган, ол дерзилээшкиннер араб чурттарның ортузунга эргежок чугула эп-сеткил каттыштырылгазын баксырадып турар болгаш чаңгыс эп дээш оларның шимчээшкинин узуп турар» деп медеглелде демдеглээн. Алжир улус-биле боттарының эп-сеткил каттыштырылгазын бызыглаазын деп кыйгырыгны коммунистиг үш партиялар арабтарга, бүгү африка-азия чурттарынга, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининге база бүгү делегейде депшилгениң болгаш тайбыңның бүгү күштеринге үндүрген деп медеглелде база чугаалаан. Ол үш чурттарның улузунуң Азия болгаш Африка чурттары-биле эп-сеткил каттыштырылгазын бызыглаары-биле Бандунгтуң ёзу-чурумунга таарыштыр мөгаг чок ажылдаарын олар хүлээнип турар.

Коммунистиг бүгү үш партиялар оларның чурттарының болгаш социализм лагериниң аразынга найыралды калбартырын болгаш бызыглаарын база кады ажылдажылганы хөгжүдерин хүлээнген деп медеглелде чугаалап турар. Ооң-биле кады олар болза ол үш чурттарның улустарының болгаш Францияның Коммунистиг партиязынга баштаткан Францияда депшилгениң болгаш тайбыңның күштериниң аразынга эп-сеткил каттыштырылгазын бызыглаарының эргежок чугулазының дугайын медеглээннер.

Марокконуң болгаш Тунистиң коммунистиг партиялары Алжирниң Коммунистиг партиязы-биле эп-сеткилди бүрүн каттыштырып турарын медеглелде айыткан.

Национал, демократтыг, антиимпериалистиг болгаш антифеодалдыг революцияның эчис сорулгаларын боттандырарының болгаш ол революцияны эчизинге чедирериниң херээнге коммунистиг үш партиялар боттуг салыышкынны киирер деп медеглелде демдеглээн. Ону чедип алыр дээш олар болза антиколониалдыг демиселге, демократтыг хосталгаларны болгаш автономнуг организацияны хүндүлээринге үндезилээш бүгү патриотчу күштерниң национал чаңгыс эвин бызыглаар сорулга-биле боттарының күжениишкиннерин ийи дапкыр улгаттырар.

Ревизионизмге удур бүгү үш партиялар мөгаг чок демисежир деп шиитпирлиг чорук, коммунистиг болгаш ажылчын 12 партияларның медеглели-биле бүрүн чөпшээрежилге медеглелдиң түңнел кезээнде ыдыткаттынып турар, оларның пролетаржы интернационализми ында илергейлеттинип турар.

СЭКП-ниң төөгүзүн Болгарияда парлап үндүрген

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияның Коммунистиг партиязының ном үндүрер чери «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүзү» деп номну болгар дылга очулдургаш, массалыг тиражтыг кылдыр парлап үндүрген.

Венецияда делегей кинофестивалы

ВЕНЕЦИЯ. (СЭТА). Уран-чечен кинофильмнерниң делегей фестивалы ында эгелээн. Италия, Совет Эвилели, АКШ, Англия, Франция, Польша, Венгрия, Япония, Швеция, ГФР, Испания фестивальда киржип турар.

Совет кино ажылдакчыларының төлээлериниң составында — РСФСР-ниң культура министриниң оралакчызы А. Г. Филиппов, С. Ф. Бондарчук болгаш К. С. Лучко кирип турар.

Ийи неделя үргүлчүлээр фестивальга 14 фильмнерни болгаш конкурстан дашкаар 40 фильмнерни көргүзер.

ЧЕМНИ КАНДЫГ САВАГА БЕЛЕТКЕП БОЛУРУЛ

Чемни алюминь болгаш баалыныг савага, азы чайырлаан чес, демир саваларга хайындырып болур. Баалыңы сойлуп калган саваларны ажыглап болбас, чүге дизе баалың тоглапчылары чемге холужуп, ол чемде «С» витаминниң күжүн чидириптер.

Чайырлаан саваның чайырлары үрелгенде, ону херегленп база болбас. Ындыг сава чүгле «С» витаминни чидирер эвес, харын организмни хораннап болур.

Цинкалап кааан демир саваларны чүгле кургаг чемнер шыгжаарынга, суг хайындырарынга, аяк-сава чуурунга херегләэр. Сүт, кисель, компот болгаш өске-даа чемнерге цинк эсти бээр чүве болганда, цинкалыг саваларга ындыг чемни белеткеп-даа, шыгжап-даа болбас.

Саваны канчаар чуурул

Тазка изиг сугну кудуп алыр (хол чиптер хире изиг эвес). Бир эвес чуп турар сава үстүг болза сугже хөй эвес соданы, саванны азы горчицаны салып алыр. Үс аңаа эки арлыр. Алюминь сава содага карарып болур. Ону карарбазы-биле арыг сугга дораан чайып каантар херек. Саваларны щётка азы тускай пөс-биле чугза эки. Көңгүдү болгаш сакпыны узун ыяш бажында бызыглап кааан пөс-биле чуурга эптиг болур. Чугган саваларны изиг сугга база катап чаяр, ооң соонда оларны эки кургадыры-биле куду көргүзү салыр. Сүт турган саваны баштай чылбай суг-биле, а ооң соонда изиг суг-биле чуур. Дүвүнде чем чышпына берген саваларны бижек-биле сүвүрүп болбас, чүге дээрге бижек баалыңын азы чайырны үреп болур. Ындыг саваларга изиг сугну куткаш элээн тургускаш чуурга белен арлыр. Бижектерни болгаш сөрээлерни баштай саазын-биле чодуп каапкаш чылыг сугга чуур. Аштатынмас апарган бижек, сөрээлерни туйбуга азы элезинге дүрбүп тургаш чуурга эки. Ооң соонда оларны изиг сугга чуп, арыг сугга чайгаш, кургады чодар. Сава чуур кижи резин хол хавын кедип алырга холга айыыл чок болур. Үр хирлиг турар савага хөй ымыраалар, тараканнар чыглыр, оларның хирд белен арылбас. Ынчангаш саваны чемненген соонда дораан чууру чугула. Бир эвес өг-бүлениң иштинде өкпе аарыг кижи бар болза, аңаа тускай саваны аңгылаар херек. Ону аңгы чуур болгаш тускай аржыыл-биле чодар. Ол ышкаш ижин тифинден, дизентериядан болгаш өске-даа халдавырлыг аарыглардан аараан кижилерни эмнелгеже алгаш баргыже чедир олар бажыңынга тур чыдар таварылгалар болганда, ындыг кижилерниң чемненир савазын база-ла доп-дораан тускайлаары чугула.

„Доңгун аажылал“

КИНО

«Мосфильм» киностудиязының бо чылын үндүрген чаа уран-чечен кино тоожузунуң «Доңгун аажылал» деп адаттынганы таварылга эвес. Фильмниң төвүнде кижилерниң аажы-чаңын, ажылдаар аргазын үнелеп көрбес бир начальниктиң доңгун овур-хевирин көргүзүп турар.

Кино тоожунуң допчу утказы мындыг: Чөөн Сибирьге совет эрге-чагырганың тургустунган баштайгы чылдарында шаанда баяттаннар, эрге-чагыргага таарзынмайн, Советтерниң төлээлеринден өжээн негеп, база катап эрги ёзу чурумну тургузарын оралдажып, аңгы демиселин ам-даа үргүлчүлевишаан турар.

Ол өйде Чөөн Сибирьге бүгү-ле дээрбечилерниң бөлүүн «бүгү тайганың хааны» Воронцов удуртуп турган. Дээрбечилерниң баштыңы, кулак чораан Воронцовту истеп хынаар черниң начальнигиниң чажыт-оперативтиг кезээниң талазы-биле оралакчызы Венька Малышев, тудуп хоругдаар талазы-биле даалганы алган, кыштың соогунда тайгалар кезип, хаактыг чоруп турар.

Ынчалзажок кажар дайзынның чаштынып турар чери тодаргай билдинмес. Бир-ле катап Воронцовтуң удуртулгазы-биле хөделип турган кезек дээрбечилерниң бөлүү-биле истеп хынаар черниң болгаш шагдаа бөлүүнүң ажылдакчылары тулчуушкунну кылыр. Дээрбечилер аъттыг чораан хирезинде-ле манап чыткан бөлүктен дезип чоруур аргазы чок болган. Оларның улуг кезиин аъттарындан андара боолагылапкан, чамдыктары туттурган.

Туттурган дээрбечилерниң аразындан Лазарь Баукин (ролюнда артист Б. Андреев) чаңгыс-даа айтырыгны харыылаарындан ойталаан. Ынчалзажок, Венька Малышев байысаалганы таарымчалыг кылдыр чорудуп, бижик-билиг чок таракчын ашакты чоорту бодунуң идегелинге кирип аптар. Лазарь Баукин — Воронцовтуң идегелдиг кижизи болур. Ооң-биле ам-даа чугаалажып, Воронцовтуң турар черин айтыртып алыр күзел Венькадан ыравас.

— Туттурган дээрбечини чон мурнунга судтаар дээш прокуратура чери манап турар. Байысаалганы доп-дораан доозарын дужаап тур мен—деп, Малышевке начальник айтыышкын бээр.

Баукин тайбың чурттаалга-биле чурттаксап, тараа тарып чип чоруурун күзеп турарын, боо чүктеп алгаш тайгалар кезип дээрбечилер эдерип чорууруңдан хөңнү калганын Венькага чугаалаар болгаш Воронцовту тудуп алырынга дузалажырын аазаар.

Бир катап хоругдалга турган туттурган дээрбечилерни чунар бажыңнадып чорда Лазарь Баукин дезип чоруй баар. Каржы начальник ол бүгүге буруулуг кижи Венька Малышев кылдыр санап, ону дээрбечилерниң талазында турар кылдыр санаар чыгыы турар.

Хоойлу органнарының ажылдакчылары ужар-шанакка олуруп алгаш көдээ суурларны кезип, чурттакчы чон ортузунга Совет эрге-чагырганың шынын чугаалап бээри-биле чоруп каар. Венька Малышев бир суурга чорааш Лазарь Баукинге ужуражы берген. Лазарь сөглээн сөзүнге ээ болуп шыдаан—дээрбечилерниң баштыңы Воронцовтуң душтуу Кланьканың чурттап турар бажыңын айтып бергеш, ол чедип кээрге тудуп бээрин аазаан.

Шагдаа бөлүүнүң начальниги Лазарь Баукинге шуут-ла бүзүревес. Дээрбечини тудуп алыр ындыг чугула күрүне херээн идегел [illegible] кижиге дагзырындан ойталаан. Баукин ашак сөглээн сөзүнге ээ болуп, дээрбечи Воронцов душтуунуң бажыңынга келгеш, ээрик чыдырда хүлүп алгаш оперативтиг ажылдакчыларга медээлээр. Начальник хуузунда алдарга ынак болгаш Воронцовту тудуп алырын шуут бодум удуртуп, кылган мен деп чарлаттынгаш, ыын оруктап чоруп оргаа Лазарь Баукинни хоругдап каар.

Венька кударап турар. Воронцовту тударынга Лазарь ашак дузалаан болгай, а Венька ону бажыңнаказын аазаан. Начальник бодунуң саналын күштүг болдургаш, Венька Малышевти ажылындан хостаар. Ооң ынакшып турган уруу Юлья оолдуң сеткилинге таарышпас, эп чок чүве база кылыпкан.

Венька Малышев сагыш сеткил кудараш, ресторанга олура [illegible]латтына берген. Ол кезээде ак-сеткилдиг шынчы кижи чораан дээрзин өөрү билир болгаш бо бүгү болуушкунга начальник боду буруулуг дээрзин балыткап турары-биле кино доостур.

Ч. ИРГИТ.

Редакторнуң оралакчызы
Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Х А М А А Т Ы Л А Р!

Акша-эт-херексел лотереязының үш рубль өртектиг бир биледи-биле

«ВОЛГА» АЗЫ «МОСКВИЧ» ДЕП ЧИИК МАШИНАЛАРНЫ, ЧУРТТААР БАЖЫҢНЫ АЗЫ МОТОЦИКЛДЫ, ПИАНИНОНУ АЗЫ АККОРДЕОННУ, БАЯННЫ АЗЫ РАДИОГРАММОФОННУ БОЛГАШ ӨСКЕ-ДАА ҮНЕЛИГ ЧҮҮЛДЕРНИ ОЙНАП АП БОЛУР.

Ажаалга кассаларындан, харылзаа бүдүрүлгелеринден, кинотеатрлардан, ном киоскуларындан, клубтардан, аэропорттуң кассаларындан, парктардан, столоваялардан болгаш өске-даа черлерден лотереяның билеттерин садып ап болур.

ОЙНААШКЫННЫҢ ТИРАЖЫ ГОРЬКИЙ ХООРАЙГА 1959 ЧЫЛДЫҢ СЕНТЯБРЬ 15-ТЕ БОЛУР.

Лотерей билединден садып алыңар.
Ойнаашкын тиражынга киржиңер.

Күрүнениң күш-ажыл ажаалга кассазының болгаш күркредиттиң область эргелели.

АҢЧЫЛАРГА!

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1959 чылдың май 11-де үндүрген № 478 доктаалын болгаш Тыва облкүүскомнуң 1959 чылдың май 24-те үндүрген шиитпирин ёзугаар 1959—1960 чылдарның күскү болгаш кышкы аңнаар сезонунда аңнаар эргелиг болуру-биле аңнаар база кежигүн билеттерин чаартып бүрүткээрин Тываның областың аңнаар-ниитилели чорудуп турар.

Аңнаар билеттериниң хуусаазы эрте берген болгаш аңнаар ниитилелиниң кежигүнү эвес кижилер аңнаар черлеринге чорааны тып-тып илерээр болза, оларны администрация талазы-биле шыңгыы харыысалгага киирген турар.

Аңчылар болгаш балыкчылар ниитилелиниң область чөвүлелиниң президиуму.

ХАЛДАВЫРЛЫГ ААРЫГДАН ААРААН КИЖИНИ ЭМНЕЛГЕЖЕ ДОП-ДОРААН ЧОРУДУҢАР.

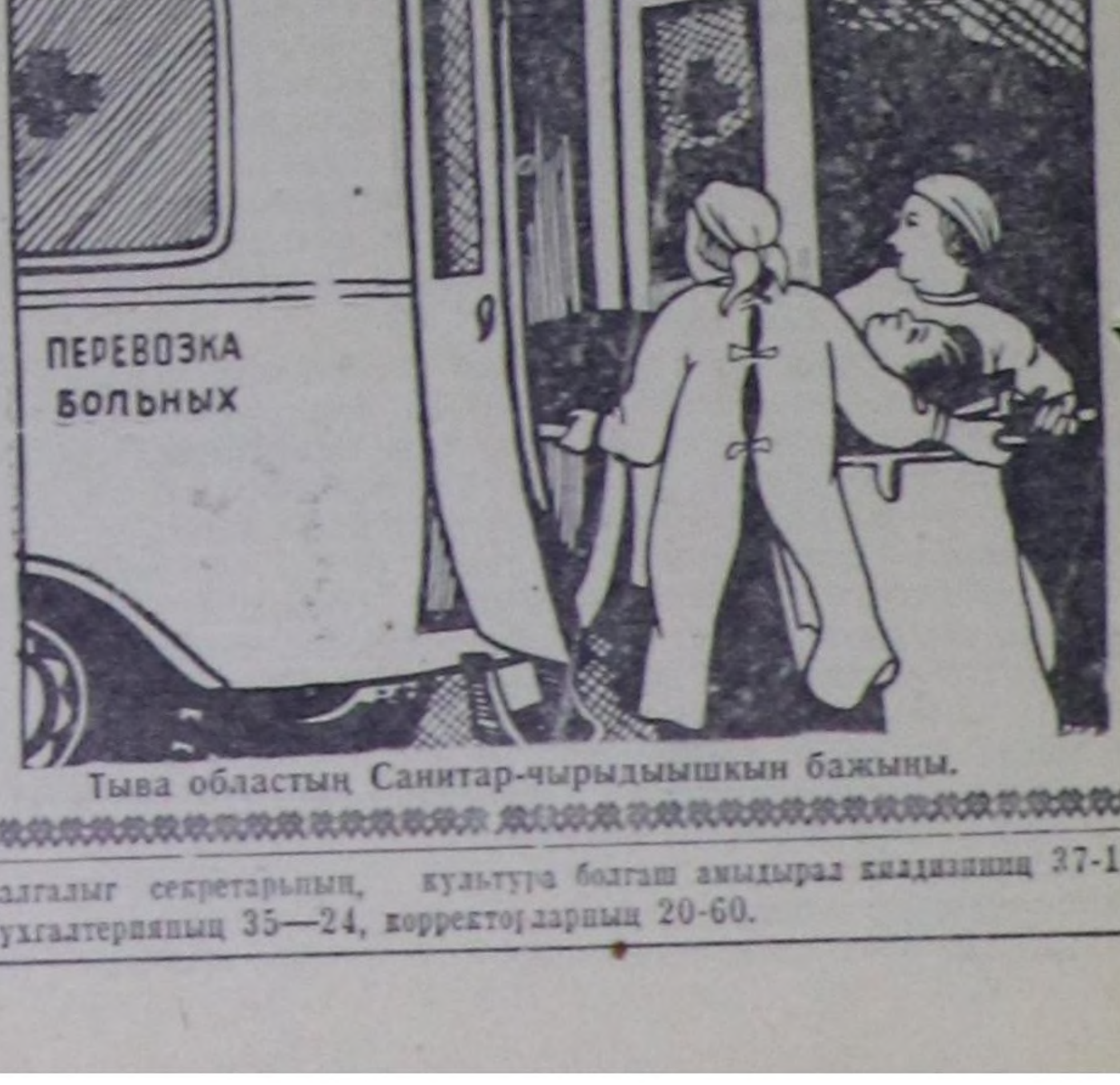

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый, иштики информация килдистериниң 21-47, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 22-64, чагаа килдизиниң 21-27, бухгалтерияның 35—24, корректорларның 20-60.

ТС—00281. Чагыг № 2351. Культура эргелелиниң типографиязы